INTERNATIONAL SLAVIC UNIVERSITY

МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ

МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
СВЕТИ НИКОЛЕ
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ФАКУЛТЕТ ЗА ПРАВНИ НАУКИ
СТУДИСКА ПРОГРАМА: КАЗНЕНО ПРАВО

МАГИСТЕРСКА РАБОТА

МАЛОЛЕТНИЧКАТА ДЕЛИНКВЕНЦИЈА ВО РСМ СО ПОСЕБЕН АКЦЕНТ НА ТЕРИТОРИЈАТА НА СТРУМИЦА

СТУДЕНТ: ЉУБИНКА ЕФТИМОВА
БРОЈ НА ИНДЕКС: M247050
МЕНТОР: ПРОФ. Д-Р. МАРИЈА ГРОЗДАНОВСКА

Свети Николе, 2025

Апстракт

Малолетничката делинквенција претставува значаен социјален и правен предизвик кој бара мултидисциплинарен пристап во неговото проучување и надминување. Во овој труд се анализираат причините и факторите кои влијаат врз појавата на делинквентно однесување кај младите, вклучително семејните, образовните, социјалните и психолошките аспекти.

Истражувањето се заснова на анализа на релевантна научна литература, национални и меѓународни извештаи, како и на податоци од институциите во Република Северна Македонија, со посебен акцент на регионот на Струмица.

Целта е да се согледа комплексноста на феноменот, да се утврди состојбата со малолетничката делинквенција и да се дадат насоки за подобрување на превентивните и ресоцијализациските политики.

Клучни зборови: малолетничка делинквенција, криминологија, превенција, ресоцијализација

Abstract

Juvenile delinquency represents a significant social and legal challenge that requires a multidisciplinary approach to its study and resolution. This paper analyzes the causes and factors influencing delinquent behavior among youth, including family, educational, social, and psychological aspects.

The research is based on the analysis of relevant scientific literature, national and international reports, as well as institutional data from the Republic of North Macedonia, with a particular focus on the Strumica region.

The aim is to understand the complexity of the phenomenon, to assess the current situation regarding juvenile delinquency, and to provide recommendations for improving preventive and resocialization policies.

Keywords: juvenile delinquency, criminology, prevention, resocialization

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД 6
1.1. Цел и предмет на истражувањето 6
1.2. Методологија 7
1.3. Структура на трудот 7
2. Теоретски аспект на малолетничката делинквенција 8
2.1 Поим и определување на малолетничка делинквенција 10
2.2 Видови малолетнички деликти 11
2.3 Причини и фактори за појава на делинквентно однесување 13
3. Правен и институционален систем во РСМ за справување со малолетничка делинквенција 17
3.1 Законска рамка (ЗКП, Закон за правда на децата, Уставни одредби) 17
3.2. Реформски процеси и усогласување со меѓународни стандарди 22
3.3. Компаративен преглед на системите за правда за деца во избрани држави 24
4. Видови малолетничка делинквенција во РСМ и фактори кои ја предизвикуваат 28
4.2 Фактори кои влијаат на појава на малолетничката делинквенција 31
5. Анализа на малолетничката делинквенција во територијата на Струмица 33
5.1 Социо-демографски карактеристики на малолетничките сторители во Струмица 33
5.2 Фактори кои го влијаат развојот на делинквентното однесување кај децата во Струмица 35
5.3 Превентивни и третмански мерки на локално ниво 36
5.4.Табеларен приказ и сублимирање на кривични дела извршени од деца во период од 2014 до 2024 година на подрачје на СВР Струмица 37
5.5. Разлики помеѓу кривичните дела во кои учествувале деца под 14 години и деца од 14 до 18 години (2014–2024) 89
6. Улогата на образовниот систем во превенцијата на малолетничката делинквенција 94
6.1 Образовната средина како превентивен фактор 94
6.2 Раната идентификација и поддршка на ученици во ризик 94
6.3 Превентивни програми и активности 95
6.4 Предизвици и препораки 95
7. Улогата на локалната заедница и невладиниот сектор во справувањето со малолетничката делинквенција 97

7.1 Локалната заедница како ресурс за превенција 97
7.2 Невладиниот сектор – дополнителен партнер во системот 98
7.3 Примери на успешни практики во Струмица 98
7.4 Предизвици и можности за унапредување 99
8. Анализа на правната рамка и ефективноста на казнените мерки за малолетници во Република Северна Македонија 100
8.1 Казнени мерки и нивна примена 101
8.2 Ефективноста на казнените мерки врз ресоцијализацијата и превенцијата 101
8.3 Препораки за унапредување на правната рамка и практиката 102
9. Препораки за справување со малолетничката делинквенција во Струмица и Република Северна Македонија 103
10. Заклучок 105
11. Користена литература 107

ЛИСТА НА ТАБЕЛИ

1. Табела бр.1.: Институции и мерки во системот за правда за деца во РСМ.....24
2. Табела бр.2: Табеларен приказ - Пријавени, обвинети и осудени полнолетни сторители на кривични дела и деца во судир со законот, 2023 година според Државен завод за статистика (2023). Малолетничка делинквенција – годишен извештај. Скопје.....29
3. Табела бр.3: Табеларен приказ - Пријавени, обвинети и осудени полнолетни сторители на кривични дела и деца во судир со законот, 2023 година според Државен завод за статистика (2024). Малолетничка делинквенција – годишен извештај. Скопје.....30
4. Табела 4.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2014 година.....37
5. Табела 5.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2015 година.....39
6. Табела 6.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2016 година.....41
7. Табела 7.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2017 година.....44
8. Табела 8.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2018 година.....46

9. Табела 9.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2019 година.....48
10. Табела 10.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2020 година.....51
11. Табела 11.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2021 година.....54
12. Табела 12.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2022 година.....57
13. Табела 13.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2023 година.....60
14. Табела 14.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2024 година.....63
15. Табела 15.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2014 година.....68
16. Табела 16.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2015 година.....70
17. Табела 17.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2016година.....72
18. Табела 18.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2017 година.....74
19. Табела 19.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2018 година.....76
20. Табела 20.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА во 2019 година....78
21. Табела 21.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2020 година.....80
22. Табела 22.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД во 2021 година.....82
23. Табела 23.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД во 2022 година.....85
24. Табела 24.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2023 година.....87
25. Табела 25.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА во 2024 година.....89

1. ВОВЕД

Малолетничката делинквенција претставува еден од најсложените социо-правни феномени во современите општества. Со оглед на сензитивноста на возраста на сторителите и долгорочните последици по нивниот психосоцијален развој, оваа појава привлекува сериозно внимание од страна на научната, правосудната и социјалната јавност. Во последните децении, глобалните и локалните општества се соочуваат со зголемен број на малолетнички престапи, што бара системски и мултидисциплинарен пристап кон проблемот.

Во Република Северна Македонија, малолетничката делинквенција е регулирана преку Закон за правда за децата, Законот за прекршоци, Кривичниот законик, како и со други подзаконски акти и политики. Сепак, во пракса се среќаваат бројни предизвици во однос на ефикасноста на казнената политика, ресоцијализацијата на децата и соработката меѓу институциите. Особено важен е и локалниот контекст – различни региони покажуваат различни трендови и причини за појава на делинквентно однесување, како што е случајот со територијата на Струмица, која се издвојува со специфични социоекономски и културни карактеристики.

1.1. Цел и предмет на истражувањето

Целта на овој труд е да се истражи појавата на малолетничка делинквенција во Република Северна Македонија, со посебен осврт на локалниот контекст на општина Струмица. Предмет на истражување се правните, институционалните и социјалните аспекти на оваа појава, како и факторите што влијаат на појава и повторување на делинквентно однесување кај децата. Посебен акцент ќе се стави на анализа на статистички податоци, примената на воспитни мерки, како и на постоечките превентивни механизми на локално и национално ниво.

1.2. Методологија

Во рамки на истражувањето ќе се применуваат следниве методи:

- **Анализа на нормативни акти** (закони, правилници, меѓународни документи);
- **Статистичка анализа** на официјални податоци од Министерството за внатрешни работи, Центарот за социјална работа, државниот завод за статистика и други релевантни институции;
- **Компаративна анализа** на податоци од други држави во регионот.

1.3. Структура на трудот

Магистерскиот труд е структуриран во седум главни поглавја. По воведниот дел, се разгледува теоретската рамка на поимот и видовите на малолетничка делинквенција. Третото поглавје е посветено на правната рамка и институционалниот систем во РСМ, додека четвртото го анализира трендот и распространетоста на деликвентното однесување кај малолетници на национално ниво. Петтото поглавје претставува студија на случај на општина Струмица, со фокус на локалните предизвици. Во шестото поглавје се истражуваат превентивните мерки и модели на ресоцијализација, а последното поглавје содржи заклучоци и препораки.

2. Теоретски аспект на малолетничката делинквенција

Малолетничката делинквенција е предмет на интерес од различни научни дисциплини, меѓу кои најзначајни се правото, социологијата, психологијата и криминологијата. Од теоретски аспект, таа се разгледува преку различни модели и пристапи кои настојуваат да го објаснат појавувањето на девијантното однесување кај младите лица. Основната цел на теоретските пристапи е да се идентификуваат факторите кои доведуваат до делинквентно однесување, како и да се предложат модели за превенција и интервенција.

Во правната наука, малолетничката делинквенција се разгледува како повреда на правниот поредок од страна на лице кое сè уште не ја има достигнато полнолетноста. Законот за правда за деца во Република Северна Македонија утврдува посебни постапки, мерки и институции кои се применуваат врз малолетни сторители на кривични дела, имајќи предвид нивниот развоен статус и потребата од ресоцијализација наместо казнување[1].

Од социолошки аспект, делинквенцијата се смета за резултат на негативни социјални влијанија – како сиромаштија, маргинализација, дезорганизираност на семејството, недостаток на родителска контрола, негативна врсничка средина и отсуство на позитивни улоги. Социолозите тврдат дека делинквентното однесување е „научено“ преку интеракција со околината, особено ако младите се наоѓаат во ризични средини.

Психолошките теории акцентот го стават на индивидуалните карактеристики на личноста – емоционална нестабилност, ниска самодисциплина, агресивност, трауми од детството или нарушувања во развојот. Според овој пристап, малолетничката делинквенција често е симптом на подлабоки психолошки проблеми кои бараат индивидуален третман[2].

Криминолошките пристапи ја разгледуваат делинквенцијата како дел од поширокиот феномен на криминалитетот. Теориите како „теоријата на аномија“ (Мертон),

[1]Закон за правда за децата -„Сл. весник на РСМ“, бр. 66 од 20.03.2024
[2] Ѓорѓевиќ, М. (2020). Психолошки фактори на криминално поведение кај младите. Скопје: Институт за социјална работа

„теоријата на етикетирање“ (Лемерт, Бекер) и „теоријата на социјален контрол“ (Хирши) нудат различни перспективи за тоа како младите лица завршуваат во судир со законот. На пример, теоријата на аномија сугерира дека младите кои не можат да ги постигнат општествено прифатените цели на легитимен начин, се обидуваат да ги постигнат преку криминално поведение[3].

Малолетничката делинквенција исто така се анализира преку развојните теории кои ги следат различните фази од растот на детето и влијанието на фактори како семејството, училиштето, заедницата и медиумите. Развојниот пристап посочува дека раното детство е клучен период во кој се формираат вредностите и социјалното однесување, па затоа превенцијата треба да започне уште во тој период.

Во последните децении, се развива и интегративниот пристап кој ги комбинира повеќето од горенаведените теории со цел да се добие поширока и покомплексна слика за причините и последиците на малолетничката делинквенција. Овој пристап е особено корисен во практичната примена, бидејќи овозможува истовремено да се работи на индивидуалните, семејните и општествените фактори.

Во македонската научна јавност, интересот за малолетничката делинквенција се зголемува, особено по донесувањето на Законот за правда за децата. Според Лазаревска, малолетничката делинквенција е индикатор на општествените проблеми и затоа решенијата не треба да бидат само правни, туку и едукативни, превентивни и социјални[4].

Теоретските пристапи кон малолетничката делинквенција овозможуваат длабинско разбирање на овој феномен и претставуваат основа за развој на ефикасни политики за превенција, интервенција и ресоцијализација. Различните теории се надополнуваат и заеднички придонесуваат кон креирање на систем кој е пофокусиран на заштита на детето и негово повторно вклучување во општеството, наместо на казнување.

[3] Merton, R.K. (1938). Social Structure and Anomie. American Sociological Review
[4]Лазаревска, И. (2015). Малолетничка делинквенција и општествените промени. Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје

2.1 Поим и определување на малолетничка делинквенција

Малолетничката делинквенција претставува форма на девијантно однесување кај лица кои се на возраст под 18 години, што се манифестира преку извршување на дејствија кои се казниви според позитивното право на една држава. Во суштина, овој поим опфаќа кривични и прекршочни дела сторени од лица кои сè уште не се стекнале со полна правна зрелост, но сепак носат одредена одговорност за своите постапки. Малолетничката делинквенција се разликува од делинквентноста на полнолетни лица, пред сè поради потребата за воспитен, а не строго казнен пристап, поради развојните и психолошките карактеристики на младите сторители.

Понатаму, во правната теорија се прави дистинкција помеѓу поимот **„делинквентно однесување"**, што вклучува поширок спектар на девијантни постапки кои не мора да бидат секогаш казниво дефинирани, и **„кривични дела"** според правната дефиниција. Така, малолетничката делинквенција може да опфати сè – од кражби, физички напади и вандализам, па сè до посериозни форми како трговија со дрога или оружје, учество во банди и слично. Меѓутоа, во некои случаи таа може да се манифестира и преку одбивање на школски обврски, бегање од дома, учество во недозволени собири или прекршување на полициски час.

Според Законот за правда на децата на Република Северна Македонија, детето што сторило кривично дело може да биде одговорно ако има наполнето најмалку 14 години, додека постојат и воспитни мерки за деца под оваа возраст, доколку нивното однесување покажува сериозни девијации.

Оваа правна рамка овозможува третман кој не е фокусиран на казнување, туку на ресоцијализација, превенција и инклузија на децата во општеството. Поимот делинквентност тука добива педагошко-социјален карактер, а правосудниот систем има обврска да делува соодветно на развојното ниво на детето.

Од социолошки аспект, делинквентното однесување кај децата често се третира како последица од социјализација со недостатоци – неуспех на семејството, училиштето и заедницата да обезбедат здраво и поддржувачко окружување. Според некои автори,

малолетничката делинквенција не е само личен проблем, туку и симптом на пошироки општествени неправилности, како што се сиромаштијата, невработеноста, недовербата во институциите и културните конфликти.

Психолозите пак истакнуваат дека во процесот на адолесценција, младите се склони на експериментирање и нарушување на нормите, што е дел од формирањето на личниот идентитет. Во тие услови, доколку нема адекватна поддршка или ако се соочуваат со трауми, насилство или запоставеност, постои зголемен ризик од појава на девијантно однесување. Од друга страна, не секој инцидент или прекршок треба да се третира како индикатор за сериозна делинквентност – затоа правниот систем мора да направи разлика меѓу изолиран инцидент и образец на криминално однесување.

Во контекст на меѓународните правни документи, посебно место зазема Конвенцијата за правата на детето на Обединетите Нации (1989), која бара од државите да развијат системи на правда за деца кои ќе бидат ориентирани кон правичност, рехабилитација и реинтеграција. Исто така, правилата од Пекинг, Хавана и Ријад исто така нагласуваат потреба од хуман и образовен третман на децата сторители.

Сумирано, поимот малолетничка делинквенција претставува сложена категорија што ја обединува правната, социјалната, психолошката и воспитната компонента. За негово правилно разбирање и третман, неопходно е мултидисциплинарен пристап кој ја препознава личноста на детето не само како сторител, туку и како личност во развој, со право на шанса за поправка и социјална рехабилитација.

2.2 Видови малолетнички деликти

Малолетничката делинквенција не се манифестира на единствен начин – таа опфаќа различни видови на девијантно и кривично однесување кои варираат според тежината, мотивот и степенот на социјална штетност. Видовите на деликти кои ги извршуваат децата често се менуваат во зависност од социоекономскиот контекст, достапноста на одредени ресурси (дрога, интернет, оружје), како и појавата на нови форми

на криминално однесување. Според македонската правна теорија и пракса, делата кои ги извршуваат децата можат да се категоризираат на неколку начини, при што најчесто се применува класификација според содржината и карактерот на делото.

Една од најчестите категории се **имотните деликти**, кои вклучуваат кражби, разбојништва, оштетување на туѓа сопственост, и во поновиот контекст – сајбер-кражби. Овие дела често се поврзани со сиромаштија, материјална запоставеност, но и со желбата за имитација на одредени влијателни модели од медиумите и интернетот[5]. Според податоците од Министерството за внатрешни работи, токму овие дела се најзастапени кај децата на национално ниво[6].

Следна категорија се **насилните деликти**, кои ги опфаќаат физичките напади, учество во тепачки, закани, насилство во училишта, семејно насилство, па и потешки форми како убиство или тешки телесни повреди. Иако статистички се поретки од имотните, овие дела имаат многу поголемо влијание врз заедницата и се сериозен аларм за институциите. Често се извршуваат во група, под влијание на групна динамика или како одраз на нерешени конфликти, трауми или агресивни модели на однесување дома[7].

Трет вид се **деликтите поврзани со наркотици** – поседување, употреба, па и трговија со психотропни супстанци. Во последните години овие дела добиваат се поголемо значење, особено поради лесниот пристап до синтетички дроги и недоволната едукација за последиците. Истражувањата покажуваат дека кај дел од младите постои перцепција дека „лесните дроги“ не се опасни, што резултира со ран почеток на употреба и понатамошна вклученост во кривични активности[8].

Во посебна категорија спаѓаат **сајбер-деликти**, кои опфаќаат хакерски напади, злоупотреба на лични податоци, ширење на порнографски содржини, онлајн вознемирување и слично. Иако оваа форма на деликвенција сè уште е слабо евидентирана во институционални извештаи, таа се зголемува со порастот на дигитализацијата и намалениот надзор врз интернет активностите на децата. Одредени истражувања

[5] Мицковиќ, Г. (2018). *Криминологија*. Скопје: Факултет за безбедност – Скопје
[6] Министерство за внатрешни работи (2023). *Годишен извештај за малолетничка делинквенција*
[7]Бошковски, Д. (2017). *Насилството меѓу младите: Психолошки и социјални аспекти*. Скопје: Институт за социјални работи.
[8] Стефановска, В. (2020). „Употреба на дроги кај адолесценти во Македонија“, *Зборник на трудови - УКИМ.*

укажуваат дека сè поголем број малолетници се вмешуваат во сајбер-прекршувања дури и несвесно, без да бидат целосно свесни за правните последици од нивните постапки[9].

Дополнително, треба да се споменат и **социјално-девијантните постапки** како бегање од дома, скитништво, престој во забранети места, неисполнување на училишни обврски и дружење со криминогени групи. Иако овие дејствија не секогаш се кривично казниви, тие често се ран показател дека детето е изложено на ризик и дека постои потреба од интервенција.

Во рамки на судската пракса во РСМ, воспитните мерки најчесто се изрекуваат за дела од првите три категории: имотни, насилни и нарко-деликти. И покрај тоа, значаен дел од децата воопшто не доаѓаат до судска постапка, туку се третираат преку Центри за социјална работа или преку медијација, согласно Законот за правда на децата[10]. Ваквиот пристап овозможува фокус на превенција и индивидуален третман, без трајни последици по правниот статус на детето.

Разновидноста на деликтите што ги извршуваат децата укажува на комплексноста на оваа појава. Секоја категорија бара различен пристап – превентивен, правен, воспитен и социјален – за да се спречат понатамошни девијации и да се овозможи процес на ресоцијализација кој ќе биде прилагоден на потребите и потенцијалите на детето.

2.3 Причини и фактори за појава на делинквентно однесување

Малолетничката делинквенција не е резултат на еден изолиран фактор, туку на комплексна интеракција меѓу различни индивидуални, семејни, социјални и културни влијанија. Современата криминолошка и социолошка наука препознава повеќе типови фактори кои, поединечно или во комбинација, можат да доведат до девијантно однесување кај децата и младите. Разбирањето на овие фактори е клучно за создавање ефективни механизми за превенција и ресоцијализација.

[9] Савевски, Љ. (2022). *Интернет и криминал: Современи предизвици*. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“.
[10] Закон за правда за децата („Сл. весник на РСМ“, бр. 66 од 20.03.2024

Семејни фактори

Семејството е прв и најважен облик на социјализација кај детето. Дисфункционалното семејно окружување – како семејното насилство, алкохолизмот, зависности, емоционална запоставеност, недостаток на комуникација и надзор – се покажуваат како значајни предиктори на делинквентно однесување[11].

Посебно ранливи се децата кои растат во семејства со отсутен родител, во еднородителски домаќинства, или каде родителите самите имаат криминално досие. Истражувањата спроведени во Струмичкиот регион укажуваат дека најголем број малолетни сторители доаѓаат од семејства со ниско образование и нестабилни семејни односи[12].

Образовни фактори

Низок успех, чести изостаноци, недисциплина, исклучување од настава и училишна запоставеност се само некои од образовните индикатори кои ја зголемуваат веројатноста за делинквентно однесување. Учениците кои не се вклучени во позитивен училишен амбиент често бараат прифаќање надвор од системот – најчесто во групи со девијантни норми[13].

Неретко училиштата не препознаваат рани сигнали на девијантност, а наставниот кадар нема доволна стручност или ресурси за соодветен третман на такви ученици. Во таа насока, потребна е соработка меѓу наставниците, психолозите и социјалните служби.

Економски фактори

Сиромаштијата, невработеноста на родителите, лошите животни услови и социјалната маргинализација се фактори кои сериозно влијаат на изборот на однесување кај децата. Децата кои живеат во сиромашни средини, без пристап до квалитетно образование и воннаставни активности, имаат ограничени можности за личен и професионален развој.

[11] Стојанов, В. (2015). *Социјална патологија*. Скопје: Филозофски факултет.
[12] Центар за социјална работа – Струмица (2023). *Годишен извештај за работа со малолетни сторители*.
[13] Марковиќ, Л. (2020). „Образовна запоставеност и девијантно однесување“, *Педагошки билтен*, бр. 12.

Како резултат, некои од нив избираат криминал како форма на преживување или самоидентификација. Според податоци на УНИЦЕФ за РСМ, над 25% од децата живеат во домаќинства под прагот на сиромаштија, што е алармантен показател за потенцијален ризик[14].

Социјални и културни фактори

Окружувањето каде што преовладуваат девијантни модели на однесување, медиумите кои глорифицираат насилство и „брз успех“, отсуството на позитивни улоги, како и нарушениот систем на вредности во заедницата, придонесуваат кон нормализација на криминалното однесување. Во некои случаи, децата го доживуваат учеството во криминал како форма на бунт, изразување на моќ или средство за статус меѓу врсниците[15].

Дополнително, социјалните мрежи и интернетот денес имаат големо влијание врз однесувањето на младите, преку ширење на насилни содржини, предизвици и дезинформации.

Психолошки и индивидуални фактори

Психичките нарушувања, недостаток на емпатија, хиперактивност, импулсивност, ниска самоконтрола и проблеми со адаптација се некои од индивидуалните карактеристики што можат да бидат индикатори за склоност кон делинквентно однесување.

Исто така, постои корелација меѓу трауми (емоционални и физички), сексуална злоупотреба и појава на насилно однесување кај малолетници. Навремена психолошка интервенција е клучна, особено кај деца кои покажуваат рани знаци на девијантност, но во практиката честопати постои недостиг од психолошки служби на локално ниво[16].

Групно влијание и врснички притисок

[14] УНИЦЕФ (2022). *Извештај за благосостојба на децата во РСМ*.
[15] Ѓорѓиевски, Б. (2019). *Култура на насилство кај младите*. Скопје: Институт за социјални истражувања.
[16] Николовска, Е. (2021). „Психолошка проценка и третман на делинквентни малолетници“, *Трудови од симпозиум за ментално здравје*.

Припаѓањето на одредена група – особено на неформални млади групи, банди или врснички кругови каде што се практикуваат криминални норми – често е пресуден фактор за делинквентно однесување. Многу малолетници, особено оние со слабо чувство на припадност дома или во училиштето, го бараат тоа во групи што нудат лажна сигурност. Во овие случаи, младите често извршуваат дела во група, без критички освестување за последиците, водени од идејата за прифаќање и лојалност кон групата.

Причините за малолетничка делинквенција се повеќеслојни и меѓусебно поврзани. Секоја интервенција – правна, социјална или едукативна – мора да ги земе предвид овие фактори за да постигне одржлив ефект. Развојот на интерсекторска соработка, рана идентификација на ризични случаи и системска поддршка за семејствата се неопходни чекори во борбата против оваа општествена појава.

3. Правен и институционален систем во РСМ за справување со малолетничка делинквенција

3.1 Законска рамка (ЗКП, Закон за правда на децата, Уставни одредби)

Правниот систем на Република Северна Македонија го третира малолетничкото престапништво како посебна категорија, која бара пристап различен од оној што се применува кај полнолетните сторители. Законодавниот оквир има за цел да воспостави систем на правда што ќе го почитува достоинството и развојниот капацитет на детето, обезбедувајќи ресоцијализација, а не репресија.

Постапувањето спрема децата секогаш претставувало деликатен сегмент на кривичноправниот систем, бидејќи тие не се во состојба целосно да ги разберат последиците од своите дејствија, ниту пак секогаш можат да направат јасна разлика меѓу општествено прифатливото и неприфатливото однесување.[17] Токму поради тоа, законодавецот во Република Северна Македонија воспоставува посебна процедура и пристап кон децата во ризик и децата во судир со законот, која се разликува од постапувањето спрема возрасни сторители на кривични дела.

Најстариот **централен правен акт** што го уредувал овој домен — **кривичното постапување и санкционирањето на деца** во Македонија е Закон за малолетничка правда (Службен весник на РМ бр. 87/2007), кој воведува специјализирани постапки, органи и мерки насочени кон децата во судир со законот.

Според законската рамка, **дете** се смета секое лице кое нема наполнето 18 години.Поимот **дете во ризик** ги опфаќа децата постари од пет, а помлади од осумнаесет години кои се соочуваат со пречки во развојот, живеат во средина со насилство, занемареност или социјална запуштеност, не се вклучени во образовниот процес, или се изложени на питачење, скитање, злоупотреба на дроги, алкохол и други психоактивни супстанции. Во оваа група спаѓаат и децата кај кои е оневозможено нормалното вршење

[17] Лажетиќ-Бужаровска, Н., Нанев, Л., & Кошевалиска, О. (2015). *Кривично постапување спрема деца во ризик и во судир со законот*. Скопје: Академик.

на родителската функција или постои ризик тие да стапат во контакт со законот како жртви или сведоци на кривични дела.

Како дете во ризик се смета и лице за кое не може со сигурност да се утврди возраста сè додека тоа не биде докажано. Дете **до 14 години** се третира како дете во ризик кога извршило дејство кое законски претставува кривично дело или прекршок, но поради возраста не може да сноси кривична одговорност. **Дете од 14 до 18 години** е во ризик кога сторило дело со полесен степен на општествена опасност (казниво со парична казна или затвор до три години).

Терминот **дете во судир со законот** ги опфаќа децата кои извршиле потешки кривични дела за кои е предвидена казна затвор над три години. Во оваа категорија се разликуваат две подгрупи: деца **од 14 до 16 години** и деца **од 16 до 18 години**, при што вторите се третираат со повисок степен на одговорност во рамките на воспитно-правниот систем.

Дете жртва е секое лице под 18 години кое претрпело физичка, психичка или емоционална штета, материјална загуба или повреда на правата како последица на кривично дело. И лице со неутврдена возраст може да се смета за дете жртва ако постојат индикации дека се работи за детето.

Дополнително, дете се смета за дете во ризик, во судир со законот или жртва и во случаи кога е вклучено во појави на радикализација, насилен екстремизам, терористички активности, ксенофобија, тешки форми на насилство или масовни миграции. Како **помладо полнолетно лице** се определува оној што во моментот на пресудување има наполнето 18, но не повеќе од 21 година.[18]

Законот пропишува дека децата сторители треба да се третираат преку воспитни мерки, кои се фокусирани на едукација, надзор и ресоцијализација. Воспитните мерки можат да бидат:

1. Воспитната мерка ***укор*** се изрекува ако е доволно и само прекорување на детето за стореното дејство. При изрекувањето на укорот на детето му се укажува на

[18] Закон за правда за децата -„Сл. весник на РСМ“, бр. 66 од 20.03.2024

штетноста од неговата постапка и се предупредува дека во случај на нејзино повторување, кон него може да биде изречена друга санкција согласно со закон.

2. Воспитната мерка ***упатување во Центар за деца*** судот ја изрекува кога е потребно со соодветни краткотрајни мерки да се изврши влијание врз личноста и поведението на детето. Детето на кого му е изречена мерката, судот може да го упати во Центар за деца на: - определен број часови во текот на денот во празнични денови и тоа најмногу во четири празнични денови едно по друго или - определен број часови во текот на денот, но најмногу еден месец. При изрекувањето на мерката, судот води сметка со нејзиното извршување детето да не изостане од редовната настава или од работата. Во Центарот за деца, детето врши работи што одговараат на неговата психофизичка состојба, а работата се извршува преку Програма за работа на Центарот за деца изготвена од страна на Јавната установа Заводот за социјални дејности.
3. Воспитната мерка ***засилен надзор од страна на родителите/от односно старателот*** судот изрекува ако родителите/от односно старателот пропуштиле, а биле во можност да вршат надзор над детето. Ако судот ја изрече мерката, им наложува на родителите/от односно старателот одредени должности во поглед на мерките што треба да се преземат за воспитување на детето, за негово лекување и за отстранување на штетните влијанија врз него, а може да му даде и потребни упатства.
4. Воспитната мерка ***засилен надзор од страна на специјализирано згрижувачко семејство***се изрекува доколкуродителите/от односно старателот на детето не се во можност да вршат надзор над него или ако тоа основано не може да се очекува од нив, детето му се предава на специјализирано згрижувачко семејство кое сака да го прими и кое има можност да врши засилен надзор над детето, согласно со одредбите на Законот за социјална заштита.
5. Воспитната мерка ***засилен надзор од страна на Центарот за социјална работа***се изрекува доколку родителите/от односно старателот не се во можност да вршат засилен надзор над детето, а не постојат услови за предавање на детето на специјализирано згрижувачко семејство заради вршење засилен надзор, детето се става под надзор на Центарот. Судот дополнително одлучува мерката кога треба да

престане, но нејзиното траење не може да биде пократко од една ниту подолго од три години.[19]

Заводските мерки претставуваат најстроги форми на воспитни интервенции што се применуваат кога е потребен засилен надзор, потрајна стручна работа и целосно одвојување на детето од неговата средина.

Според Законот за детето (2024), мерката ***упатување во воспитна установа*** се изрекува кога е неопходен континуиран надзор од стручни лица во насока на воспитување, превоспитување и обезбедување правилен психо-социјален развој. Детето останува во установата најмалку шест месеци и најмногу три години, а установата има обврска да доставува редовни шестмесечни извештаи врз основа на кои судот ја преиспитува оправданоста на понатамошниот престој.

Втората мерка од групата на заводски мерки е ***упатувањето во воспитно-поправен дом***, кое се изрекува кога е потребна подолготрајна, поинтензивна и построга стручна интервенција, вклучително и целосно одвојување на детето од неговата досегашна средина. При одлучувањето судот ја зема предвид природата и тежината на делото, како и претходните мерки изречени кон детето. Престојот во воспитно-поправен дом трае од шест месеци до пет години, односно најдолго до наполнети 23 години, а домот доставува периодични извештаи врз основа на кои судот одлучува за продолжување, запирање или замена на мерката.

Принципот на **најдобар интерес на детето**, согласно Конвенцијата за правата на детето (1989), е основен водич во примената на сите мерки[20].

Во согласност со **Кривичниот законик**, дете може да биде казниво од 14-годишна возраст, а судовите имаат овластување да изрекуваат и мерки на заштита наместо класични санкции. Во одредени случаи, кај деца над 16 години, може да се изрече и казна затвор, но тоа се користи како последна мера, кога другите опции не дале резултат[21].

[19] Закон за правда за децата -„Сл. весник на РСМ“, бр. 66 од 20.03.2024
[20] Конвенција за правата на детето, ООН
[21] Кривичен законик на РСМ („Сл. весник на РМ“ бр. 37/96 и измени).

Според **Уставот на Република Северна Македонија**, децата уживаат посебна заштита од државата и се признаваат како носители на права. Член 42 од Уставот експлицитно ја гарантира правната заштита на децата и ги задолжува институциите да обезбедат услови за нивниот нормален развој и интеграција во општеството.

Освен домашната законска рамка, земјата има обврска да ги почитува и применува **меѓународните инструменти**, како што се:

- Конвенцијата за правата на детето,
- Пекингските правила (UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice),
- Ријадските насоки (Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency),
- Правилата од Хавана (за заштита на малолетници лишени од слобода).

Во 2013 година, со поддршка на УНИЦЕФ и Советот на Европа, РСМ направи ревизија на својот пристап кон децата во судир со законот, со цел поголемо усогласување со стандардите на ЕУ и меѓународните практики. Резултатот беше усвојување на нови програми за медијација, специјализирани служби и механизми за рана интервенција[22].

Сепак, во практиката постојат одредени предизвици: непостоење доволно специјализирани кадри (судии, јавни обвинители, адвокати), недоволен капацитет на воспитните установи, како и слаба имплементација на алтернативни мерки. Во некои случаи, децата се третираат во исти установи со полнолетни лица, што е спротивно на стандардите за заштита на детето.

Законската рамка на РСМ е во голема мера усогласена со меѓународните норми и е ориентирана кон реформа и хуман третман на децата во судир со законот. Но, потребна е поголема институционална доследност, подобрување на човечките и технички ресурси, и силна меѓусекторска соработка за овие стандарди да се претворат во ефикасна практика.

[22] УНИЦЕФ – Северна Македонија (2019). Оценка на системот за правда за децата.

3.2. Реформски процеси и усогласување со меѓународни стандарди

Во последните две децении, Република Северна Македонија започна сериозни чекори за реформирање на системот за правда за деца во насока на усогласување со меѓународните норми и стандарди. Основен двигател на реформите беше потребата од хуманизација на третманот на децата лица во судир со законот, но и зголемувањето на социјалната ефикасност на постоечките институции.

Најзначаен исчекор во развојот на националниот систем за постапување со деца сторители на кривични дела било**усвојувањето на Законот за малолетничка правда („Службен весник на РМ“, бр. 87/2007)**, со кој за првпат во Република Македонија се воспоставил**специјализиран и современ модел на малолетничка правда**, насочен кон **ресоцијализација, превенција и заштита на детето како сторител, но и како жртва на кривично дело**.Со овој закон се воспоставиле **посебни органи и институции**, како што се :

- специјализирани судии за малолетници,
- можност за медијација меѓу жртвата и сторителот,
- едукативни програми како алтернатива на класични казнени мерки,
- употреба на „мерки на надзор“ наместо притвор,
- индивидуализиран пристап кон секој случај.

Овој нормативен чекор го означува **поместувањето од репресивен кон воспитно-ресоцијализирачки пристап**, и претставува основа на која подоцна (во 2013 година) се надгради Законот за правда за децата.

Во 2019 година, Владата на РСМ, заедно со УНИЦЕФ, усвои **Национален план за развој на правдата за деца (2019–2021)**, со посебен акцент на:

- проширување на употребата на алтернативни мерки,

- зајакнување на улогата на социјалните служби,
- подобрување на институционалната соработка меѓу судови, јавни обвинителства, Центри за социјална работа и училишта[23].

Од меѓународен аспект, Република Северна Македонија се обврза да ги имплементира стандардите од:

- **Конвенцијата за правата на детето (CRC)**,
- **Пекингските правила (1985)** за администрирање на правда за малолетници,
- **Ријадските насоки (1990)** за превенција од делинквенција,
- **Стандардите на Советот на Европа** за минимални услови во воспитно-поправните установи.

Во пракса, овие стандарди се рефлектираат преку унапредување на:

- физичките услови во институциите,
- постапките за проценка на ризик и потреби на децата,
- едукација и тренинг на професионалците кои работат со деца,
- имплементација на едукативни и психосоцијални програми,
- правото на децата да бидат слушнати во сите фази од постапката.

Во периодот 2020–2023, се спроведоа и **пилот-проекти за ран третман и поддршка** на деца во ризик на подрачја со висока стапка на делинквенција, вклучително и Струмица, Куманово и Штип. Резултатите покажуваат дека ран пристап и социјална поддршка можат значително да ја намалат повторната делинквенција кај децата[24].

Сепак, реформите се соочуваат со предизвици, вклучувајќи:

- недоволно обучен кадар,

[23] Министерство за правда на РСМ (2019). Национален план за правда за деца 2019–2021.
[24] УНИЦЕФ – Северна Македонија (2022). Годишен извештај за имплементација на програмите за правда за деца.

- отпор кон алтернативни мерки од страна на дел од институциите,
- недоволен буџет за постојана примена на современи програми,
- бавна дигитализација на системот за следење на случаи.

Затоа, од круцијално значење е да се обезбеди континуирана обука на кадри, унапредување на вмрежувањето меѓу институциите и активна улога на локалната самоуправа во креирање и имплементација на политики за превенција.

Институција	Функција	Вид на интервенција	Превентивна /репресивна
Центар за социјална работа	Проценка и надзор	Советување, вклучување во програми	Превентивна
Основен суд (судии за малолетници)	Одлучување за мерки	Изрекување на воспитни мерки или санкции	Зависи од мерката
Јавно обвинителство	Покренување постапка	Примена на одложено гонење, предлог за мерки	Зависи
Полициска станица (детска заштита)	Прва проценка и задржување	Сослушување, упатување	Превентивна/привремено репресивна
Воспитен дом (Тетово)	Спроведување на мерки	Едукација, ресоцијализација	Превентивна
Училишта	Превенција	Работа со деца во ризик, известување	Превентивна
Медијатор	Решавање конфликти	Медијација помеѓу жртва и сторител	Превентивна

Табела бр.1.: Институции и мерки во системот за правда за деца во РСМ

3.3. Компаративен преглед на системите за правда за малолетници во избрани држави

Компаративниот пристап овозможува подобро разбирање на различните модели на справување со малолетничката делинквенција, преку споредба на законодавни рамки, институционални механизми и филозофии на интервенција. За потребите на овој труд,

избрани се **три држави** со различни правни традиции и нивоа на развој: **Холандија**, **Србија** и **Шведска**.

Холандија: модел ориентиран кон ресоцијализација

Холандскиот систем за правда за малолетници е еден од најнапредните во Европа, базиран на **ресторативна правда, медијација и алтернативни мерки**. Основни карактеристики:

- **Кривично-правната одговорност** започнува од 12-годишна возраст, со посебен режим до 18, а во исклучителни случаи до 23 години.
- Во 90% од случаите се применуваат **алтернативни мерки**: општествено корисна работа, програми за социјална рехабилитација, менторство.
- Затворски казни се исклучително ретки и просечно траат **помалку од 3 месеци**.
- **Семејствата активно се вклучени** во плановите за ресоцијализација, а училиштата се партнери во евалуација на ризици.
- Постои **интегриран информативен систем** кој ги поврзува социјалните служби, училиштата и судовите, овозможувајќи брза и навремена реакција.

Според истражувањата, Холандија има **мала стапка на рецидивизам** меѓу децата – околу 12% во рок од 3 години[25].

Србија: традиционален модел со реформски потенцијал

Србија има слична правна рамка како Северна Македонија, со донесен **Закон за малолетнички правосуден систем** уште во 2005 година. Клучни елементи:

- Возраст на одговорност: **14 години**.
- Примената на **васпитни мерки** (опомена, надзор, упатување во воспитен дом) е доминантна.

[25] WODC (2020). *Juvenile Justice in the Netherlands: Evaluation of outcomes*. Den Haag.

- Алтернативни мерки како медијација се дозволени, но **ретко се применуваат** во пракса.
- Системот се соочува со **проблеми на недоволна специјализација** на кадарот, застарени воспитни домови, и нерамномерна територијална покриеност.
- **Рецидивизмот кај малолетници** се движи околу 28–30% во рок од 2 години[26].

И покрај реформските заложби, недоволната соработка меѓу полицијата, центрите за социјална работа и судовите ја отежнува ресоцијализацијата на младите сторители.

Шведска: превентивен и социјално интегриран модел

Во Шведска, малолетничката делинквенција се третира **првенствено како социјален, а не правен проблем**. Основните принципи вклучуваат:

- Возраст на одговорност: **15 години**.
- Постапката е во надлежност на **социјалните служби**, не на судот – **кривичната постапка се применува само кај тешки кривични дела**.
- Образовниот и социјалниот контекст на детето имаат повисок приоритет од самиот престап.
- Постои широка мрежа на **локални интервенциски тимови**, кои вклучуваат психолози, наставници и социјални работници.
- Програмите вклучуваат: **семејна терапија, обука за контрола на импулси, поддршка во школување и работа**.

Овој систем резултира со **најниска стапка на малолетнички рецидивизам во Европа – под 10%[27]**.

Заклучни согледувања од компаративниот преглед

[26] Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд (2021). *Малолетничка делинквенција – анализа праксе*.
[27] Swedish National Council for Crime Prevention (Brå) (2022). Juvenile recidivism rates and social interventions.

- **Холандија и Шведска** поставуваат висок стандард во поглед на ресоцијализацијата и интеграцијата на децата преку активно вклучување на заедницата.
- **Србија** дели слични структурни слабости како и РСМ – нефункционална примена на алтернативни мерки, преоптоварени институции и недостиг на обука.

4. Видови малолетничка делинквенција во РСМ и фактори кои ја предизвикуваат

4.1 Видови на малолетничка делинквенција

Малолетничката делинквенција во Република Северна Македонија претставува мултидимензионален социо-криминолошки феномен, чие разбирање бара анализа на различните облици на однесување кои се сметаат за деликвентни, како и на општествените, семејните, образовните и индивидуалните фактори кои придонесуваат кон нивната појава.

Пријавени, обвинети и осудени полнолетни сторители на кривични дела и деца во судир со законот, 2023 година

	Пријавени познати сторители	Обвинети	Осудени	Пријавени деца	Обвинети деца	Осудени деца од 14 до 18 години
Вкупно	11574	7199	6528	433	374	307
Кривични дела против животот и телото	973	679	502	40	53	43
Кривични дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот	690	447	363	8	4	4
Кривични дела против изборите и гласањето	5	6	5	-	-	-
Кривични дела против работните односи	40	5	3	-	-	-
Кривични дела против честа и угледот	1	-	-	-	-	-
Кривични дела против половата слобода и половиот морал	82	43	42	14	5	4
Кривични дела против бракот, семејството и младината	475	308	291	4	4	2
Кривични дела против здравјето на луѓето	774	706	671	24	27	21
Кривични дела против животната средина и природата	125	78	72	-	-	-
Кривични дела против имотот	3040	2021	1858	204	143	120
Кривични дела против културното наследство и природните реткости	12	4	4	-	-	-
Кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството	349	254	230	3	2	1
Кривични дела против општата сигурност на луѓето и имотот	203	109	102	3	-	-
Кривични дела против безбедноста на јавниот сообраќај	2476	1300	1253	44	41	37
Кривични дела против државата	4	3	3	-	-	-

Кривични дела против оружените сили	3	1	1	-	-	-
Кривични дела против службената должност	549	171	126	-	-	-
Кривични дела против правосудството	346	132	121	1	3	3
Кривични дела против правниот сообраќај	345	218	208	-	1	-
Кривични дела против јавниот ред	921	581	542	88	88	70
Кривични дела против човечноста и меѓународното право	136	124	123	-	3	2
Кривични дела од посебни закони	25	9	8	-	-	-

Табела бр.2: **Табеларен приказ -Пријавени, обвинети и осудени полнолетни сторители на кривични дела и деца во судир со законот, 2023 година според Државен завод за статистика (2023). Малолетничка делинквенција – годишен извештај. Скопје**

Пријавени, обвинети и осудени полнолетни сторители на кривични дела и деца во судир со законот, 2024 година						
	Пријавени познати сторители	Обвинети	Осудени	Пријавени деца	Обвинети деца	Осудени деца од 14 до 18 години
Вкупно	13374	7581	6755	486	365	300
Кривични дела против животот и телото	1205	762	548	51	45	38
Кривични дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот	970	535	468	8	20	16
Кривични дела против изборите и гласањето	15	4	2	-	-	-
Кривични дела против работните односи	43	6	3	-	-	-
Кривични дела против честа и угледот	-	3	-	-	-	-
Кривични дела против половата слобода и половиот морал	90	59	58	12	10	7
Кривични дела против бракот, семејството и младината	531	324	301	7	10	10
Кривични дела против здравјето на луѓето	856	580	511	14	22	18
Кривични дела против животната средина и природата	213	77	72	-	-	-
Кривични дела против имотот	3312	2271	2111	208	142	110
Кривични дела против	4	2	2	-	-	-

културното наследство и природните реткости						
Кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството	345	200	178	-	1	1
Кривични дела против општата сигурност на луѓето и имотот	265	119	107	11	5	5
Кривични дела против безбедноста на јавниот сообраќај	2783	1265	1231	42	27	23
Кривични дела против државата	13	3	3	3	-	-
Кривични дела против оружените сили	7	3	2	-	-	-
Кривични дела против службената должност	736	181	60	-	-	-
Кривични дела против правосудството	408	160	148	2	1	1
Кривични дела против правниот сообраќај	363	240	211	5	1	1
Кривични дела против јавниот ред	1087	629	587	123	81	70
Кривични дела против човечноста и меѓународното право	107	143	137	-	-	-
Кривични дела од посебни закони	21	15	15	-	-	-

***Табела бр.3:*Табеларен приказ -Пријавени, обвинети и осудени полнолетни сторители на кривични дела и деца во судир со законот, 2023 година според Државен завод за статистика (2024). Малолетничка делинквенција – годишен извештај. Скопје**

Во македонскиот контекст, делинквентното однесување кај децата може да се класифицира во неколку категории:

- **Имотни кривични дела**: најчестиот вид престапи кои ги вршат децата – кражби, разбојништва, оштетување туѓа сопственост. Оваа категорија ја сочинува околу 60% од сите дела сторени од малолетници[28].
- **Насилнички дела**: физички напади, учество во групно насилство, семејно насилство. Во последните години се бележи благ пораст на оваа категорија, особено кај машки адолесценти на возраст од 14 до 17 години[29].

[28] Државен завод за статистика (2023). *Малолетничка делинквенција – годишен извештај.* Скопје.

- **Нарушување на јавниот ред и мир**: учество во тепачки, вандализам, нарушување на јавни собири.
- **Прекршоци поврзани со дрога и алкохол**: поседување и користење на психотропни супстанции, особено во урбаните центри и во близина на училишта.
- **Киберделиквентно однесување**: нова форма, сè почесто застапена, вклучува онлајн вознемирување, хакерски напади, злоупотреба на социјални мрежи.
- **Проституција и сексуална експлоатација**: особено ризична форма на деликвентност кај ранливи групи девојчиња, често поврзана со трговија со луѓе.

Сите овие облици укажуваат на различни социјални контексти и механизми, па оттаму е неопходен разновиден пристап во спречувањето и третманот.

4.2 Фактори кои влијаат на појава на малолетничката делинквенција

Малолетничката делинквенција не се јавува како резултат на еден поединечен фактор, туку претставува последица на сложена мрежа на меѓусебно поврзани социјални, психолошки и културни влијанија.

а) Семејни фактори:

- Ниска контрола од страна на родителите;
- Насилство во семејството, алкохолизам, или отсуство на еден родител;
- Пренесување на криминални модели од родителите кон децата;
- Емоционално занемарување и дисфункционални семејни релации[30].

б) Образовни фактори:

- Низок степен на образовна мотивација;

[29] Министерство за внатрешни работи (2022). *Извештај за безбедносната состојба.*
[30] Коцевски, Ѓ. (2018). *Социологија на девијантноста*, Скопје: Филозофски факултет.

- Чести изостаноци од училиште, исклучувања од настава;
- Недостиг на поддршка од наставници и стручна служба;
- Недоволно развиени програми за инклузија на ученици со ризично однесување.

в) Социјално-економски фактори:

- Сиромаштија и социјална исклученост;
- Живеење во маргинализирани заедници;
- Недостапност на културни и спортски активности;
- Висока стапка на невработеност кај родителите[31].

г) Индивидуални и психолошки фактори:

- Недостаток на самоконтрола и импулсивност;
- Присуство на нарушувања во однесувањето или ментално здравје;
- Ниско ниво на емпатија и морална осетливост;
- Желба за припаѓање кон групи кои негуваат девијантни вредности.

д) Влијание на медиуми и дигитална средина:

- Глорификација на насилство преку музика, игри и филмови;
- Дигитална анонимност како стимул за ризично однесување;
- Интернет пристап до порнографија, дроги и радикални содржини.

Според истражувањата на Министерството за внатрешни работи, повеќе од 70% од малолетничките сторители доаѓаат од семејства со повеќе ризик-фактори[32], што покажува дека интервенциите мора да бидат насочени не само кон индивидуата, туку и кон семејната и социјалната средина.

[31] УНИЦЕФ (2021). *Ризици и заштита на децата во РСМ.*
[32] Министерство за труд и социјална политика (2022). *Анализа на семејната состојба на малолетни сторители.*

5. Анализа на малолетничката делинквенција во територијата на Струмица

Струмица, како еден од значајните градови во Југоисточниот регион на Република Северна Македонија, претставува интересен пример за анализа на малолетничката делинквенција поради својата специфична социјална, економска и демографска структура. Со близината до границата со Бугарија и Грција, Струмица е исто така сообраќаен и трговски центар, што влијае и на социјалната динамика и на појавата на криминални активности, вклучително и меѓу младите.

Во институционален поглед, значајна е улогата на **Центарите за социјална работа**, кои имаат обврска да дејствуваат веднаш по добивањето на известување за дете во ризик. Истовремено, Министерството за внатрешни работи и јавниот обвинител се задолжени да воспостават координација и континуирана комуникација во рамките на случајот. [33]Формирањето специјализирани стручни тимови и континуираните обуки за работа со деца се идентификуваат како неопходен услов за ефективна примена на законот.

Покрај тоа, во процесот на постапување со деца жртви и сведоци мора да се почитуваат основните принципи на правдата за деца: достоинство, недискриминација, најдобар интерес на детето и право на асистенција. Сите интеракции со детето треба да бидат спроведени на емпатичен начин и на јазик што детето го разбира. Оваа поставеност ја одразува современата европска доктрина за детско правосудство, која ја гледа детската личност како субјект на права, а не како објект на санкција.[34]

5.1 Социо-демографски карактеристики на малолетничките сторители во Струмица

Според последните податоци од Центарот за социјална работа во Струмица, како и од локалната полиција, повеќето малолетници кои се вовлечени во делинквентно однесување се на возраст од 14 до 17 години, со доминација на машкиот пол.

[33] Лажетиќ-Бужаровска, Н., Нанев, Л., & Кошевалиска, Е. (2015). *Кривично постапување спрема деца во ризик и во судир со законот*. Скопје: Академик.
[34] Лажетиќ-Бужаровска, Н., Нанев, Л., & Кошевалиска, Е. (2015). *Кривично постапување спрема деца во ризик и во судир со законот*. Скопје: Академик.

Структурата на овие лица покажува дека голем дел од нив доаѓаат од семејства со социјално-економски проблеми, вклучително сиромаштија, ниско образование на родителите, и недостаток на стабилност во домашната средина. Околу 65% од регистрираните малолетни сторители живеат во периферни или социјално маргинализирани квартови, каде што пристапот до квалитетни образовни и рекреативни содржини е ограничен[35].

Еден значаен број од овие малолетници имаат пречки во образовниот процес: големи изостаноци, повремено или трајно напуштање на училиштето, како и ниски оценки, што дополнително ја намалува нивната можност за интеграција во општеството.

Истовремено, социолошките анализи покажуваат дека постои јасна поврзаност помеѓу групите на врсници и видот на делинквентните активности – малолетници кои се дел од неформални групи или „банди“ почесто учествуваат во насилни и имотни кривични дела[36].

Психолошки и здравствени фактори исто така се важни во овој контекст. Многу од децата имаат евидентирани проблеми со ментално здравје, вклучувајќи анксиозност, депресија и проблеми со импулсивност. Локалните служби имаат ограничен капацитет за психолошка поддршка, што доведува до недоволна ефикасност во третманот и превенцијата[37].

Вкупната статистика на малолетничка делинквенција во Струмица во последните пет години покажува тенденција на благо намалување, што се припишува на имплементацијата на превентивни програми, меѓу кои и соработка помеѓу училишта, полиција и социјални служби. Меѓутоа, сериозни проблеми остануваат во делот на превенцијата на рецидивизам, каде што речиси 30% од регистрираните малолетници се повторно вмешани во криминални активности[38].

[35] Центар за социјална работа – Струмица (2023). Извештај за малолетничка делинквенци
[36] Локална самоуправа Струмица (2022). Стратегија за превенција на девијантно однесување кај младите.
[37] Николовска, Е. (2021). „Психолошка поддршка на малолетници“
[38] Министерство за внатрешни работи (2023). Годишен извештај за криминалитет во Југоисточен регион.

5.2 Фактори кои го влијаат развојот на делинквентното однесување кај децата во Струмица

Причините за малолетничката делинквенција во Струмица се слични на националните, но со одредени специфичности кои произлегуваат од локалната социјална и економска ситуација. Како прво, економската нестабилност и високата невработеност на родителите создаваат услови за зголемен ризик од вклучување на децата во девијантни активности. Недостигот на адекватни социјални програми и културни активности ги остават младите без позитивни алтернативи за слободно време.

Вториот значаен фактор е влијанието на врсничките групи. Во одредени делови на градот се формираат групи кои промовираат насилство и криминални активности како начин на живот. Оваа „култура на банди“ е особено опасна затоа што создава систем на вредности спротивен на општествените норми и ги притиска членовите на групата да се вклопат преку криминални постапки[39].

Трето, семејната средина, како во национален, така и во локален контекст, е клучен детерминант. Во Струмица, евидентирани се случаи на семејства со насилство, занемарување, или со родителска незаинтересираност за образованието и социјалниот развој на децата. Ова резултира со емоционална дезорганизација и недоволна контрола, што го зголемува ризикот од делинквентно однесување[40].

Четвртиот фактор е влијанието на медиумите и технологијата. Како и во други делови на земјата, младите во Струмица се изложени на дигитални содржини кои често содржат насилство, девијантни модели на однесување и лоши влијанија. Ова влијае врз нивниот развој на морални вредности и може да ја нормализира криминалната активност.

Дополнително, инфраструктурните ограничувања и недостигот на специјализирани институции за работа со малолетници во ризик, како и недоволната едукација на професионалците, ја намалуваат ефективноста на интервенциите. Овие услови прават да е тешко да се обезбеди континуирана и квалитетна поддршка за децата.

[39] Ѓорѓиев, С. (2020). „Влијание на врсничките групи на малолетничка делинквенција“
[40] Марковска, Д. (2019). Семејни фактори и девијантно однесување, Скопје: Универзитет.

5.3 Превентивни и третмански мерки на локално ниво

На локално ниво, во Струмица се преземаат различни превентивни мерки за справување со малолетничката делинквенција. Центарот за социјална работа има воспоставено тимови за рана идентификација на деца и семејства во ризик, кои заедно со училиштата и полицијата реализираат проекти за превенција на девијантно однесување.

Едукативните активности вклучуваат работилници за развивање на социјални вештини, решавање конфликти, како и подигање на свеста за негативните последици од криминалот[41].

Полицијата во Струмица има посветено одделение за работа со малолетници кое, покрај репресивните функции, активно соработува со локалните институции за превенција. Организираат и кампањи за запознавање на младите со законот и нивните права и обврски.

Училиштата се вклучени во програми за инклузија и за поддршка на ученици во ризик. Стручните служби во училиштата имаат задача да ги идентификуваат раните знаци на проблематично однесување и да преземат интервенции, вклучувајќи и упатување кон дополнителна помош или советување.

Сепак, и покрај овие активности, постојат предизвици поврзани со ограничените финансиски и човечки ресурси, како и потребата за подобра координација меѓу сите релевантни чинители. Препораката од експертите е да се зголеми инвестицијата во социјалните услуги и да се развијат специјализирани програми за ресоцијализација и професионална обука на младите.

Во последно време, се промовира и концептот на **медијација и алтернативно решавање на конфликти**, кој има потенцијал да ја намали рецидивата и да овозможи поправен ефект врз однесувањето на децата. Овој модел подразбира вклучување на жртвата и сторителот во процес кој ги промовира разбирање и одговорност.

[41] Проект за социјална инклузија – Струмица (2022). Евалуација на превентивни програми

5.4. Табеларен приказ и сублимирање на кривични дела извршени од малолетници во период од 2014 до 2024 година на подрачје на СВР Струмица

За потребите на оваа истражување, податоците кои се користени во табелите се преземени од извештај на Секторот за внатрешни работи – Струмица, кој се однесува на состојбата со малолетничката делинквенција на подрачјето на опслужување на СВР. Извештајот содржи статистички податоци за бројот, структурата и видот на кривичните дела извршени од малолетници. Собраните информации претставуваат релевантна основа за анализа во рамките на овој магистерски труд.[42]

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2014г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2014	2014	2014	2014	2014
Вкупно кривични дела		27	17	2		46
130	Телесна повреда			1		1
132	Учество во тепачка	1				1
188	Полов напад врз детето кој не наполнил 14 години					1
215	Неовластено пуштање во промет наркотични дроги		1			1
235	Кражба	7	1			8
236	Тешка Кражба	12				12
237	Разбојништво					
238	Разбојничка кражба	1				1
239	Затајување					
242	Одземање моторно возило	5	4			9
288	Предизвикување општа опасност		11	1		12
383	Напад врз службено лице при вршење раб. на безбедност					
392	Самовластие	1				1

Табела 4.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА ОД 14-18 ГОД.** ***во 2014 година.

[42]ОКРА - Отсек за Статистичко Истражување и Документирање при СВР Струмица, БЈБ на МВР

Овој графикон ја прикажува распределбата на **кривичните дела извршени од деца од 14-18 год.во 2014 година**.

- **Тешка кражба (38%)** – најчестото кривично дело кај децата во 2014 година, што значи дека најголем дел од престапите биле насочени кон сериозни облици на имотни деликти.
- **Одземање моторно возило (28%)** – втора најголема категорија, што е значаен удел и укажува на зголемена поврзаност на младите со дела поврзани со автомобили.
- **Кражба (25%)** – исто така висока застапеност, што дополнително ја потврдува доминацијата на имотните кривични дела.
- **Учество во тепачка (3%)**, **Разбојничка кражба (3%)** и **Самовластие (3%)** – маргинално присутни категории со еднаков мал удел.

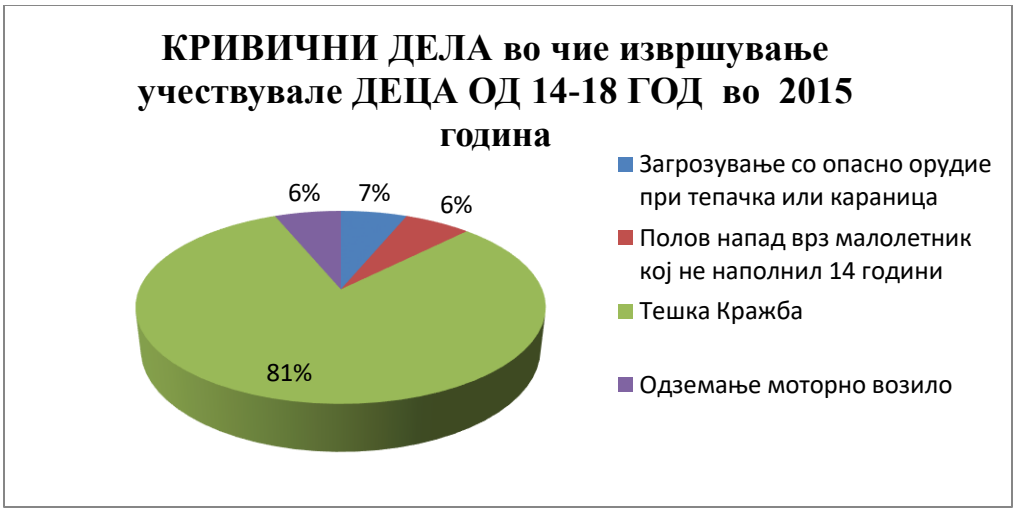
- Во 2014 година, **имотните кривични дела** (тешка кражба, кражба и одземање моторно возило) сочинуваат **91%** од сите кривични дела кај децата.
- Насилните и останатите дела (тепачки, разбојнички кражби, самовластие) имаат многу мала застапеност (само **9%**).

Малолетничката криминалност во оваа година била **силно концентрирана на имотни престапи**, со многу мал удел на насилни или други видови криминал.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2015г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2015	2015	2015	2015	2015
Вкупно кривични дела		11		8	2	21
130	Телесна повреда					
132	Учество во тепачка					
133	Загрозување со опасно орудие при тепачка или караница				1	
144	Загрозување на сигурноста					
186	Силување					
188	Полов напад врз детето кое не наполнило 14 години	1				
215	Неовластено пуштање во промет наркотични дроги					
235	Кражба			5		
236	Тешка Кражба	9		3	1	
237	Разбојништво					
238	Разбојничка кражба					
239	Затајување					
242	Одземање моторно возило	1				
288	Предизвикување општа опасност					
383	Напад врз службено лице при вршење раб. на безбедност					
384	Учество во толпа					
392	Самовластие					

Табела 5.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА ОД 14-18 ГОД.*во 2015 година.

Овој графикон ја прикажува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца од 14-18 год. во 2015 година**.

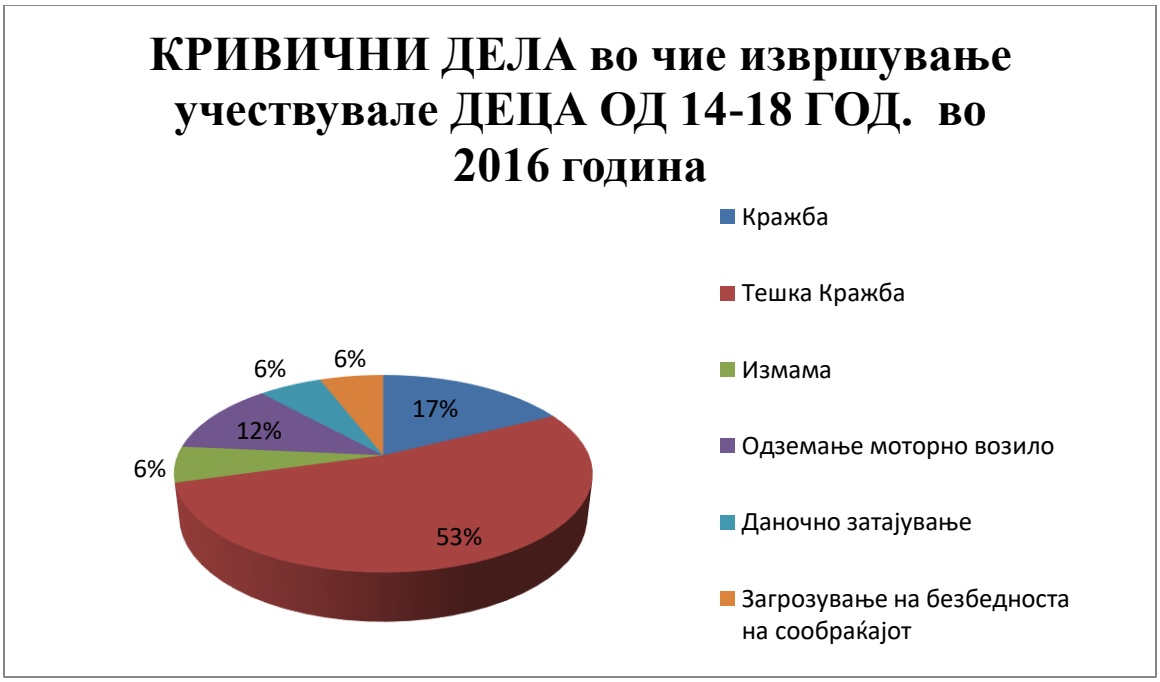
- **Тешка кражба (81%)** – убедливо најзастапено дело, што значи дека речиси сите малолетнички престапи во 2015 година биле концентрирани околу оваа категорија.
- **Одземање моторно возило (7%)** – присутно, но со значително мал удел.
- **Загрозување со опасно оружје при тепачка или каранице (6%)** – ретко, но сепак индикативно за појава на насилни форми на однесување.
- **Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години (6%)** – сериозно и тешко дело, иако застапено со мал процент.

- Во 2015 година, малолетничката криминалност е **екстремно концентрирана на тешка кражба (81%)**, што ја прави оваа година една од најмонолитните во споредба со другите години.
- **Имотните кривични дела (тешка кражба + одземање моторно возило)** зафаќаат **88%** од сите дела.
- Присутни се и дела со насилен и сексуален карактер (вкупно 12%), што укажува дека иако ретки, постојат посериозни облици на престапништво меѓу децата.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2016г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2016	2016	2016	2016	2016
Вкупно кривични дела		7		7	3	17
144	Загрозување на сигурноста					
186	Силување					
188	Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години					
215	Неовластено пуштање во промет наркотични дроги					
235	Кражба			1	2	3
236	Тешка Кражба	5		4		9
238	Разбојничка кражба					
239	Затајување					
242	Одземање моторно возило			2		2
247	Измама	1				1
279	Даночно затајување	1				1
288	Предизвикување општа опасност					
297	Загрозување на безбедноста на сообраќајот				1	1
383	Напад врз службено лице при вршење раб. на безбедност					
384	Учество во толпа					
392	Самовластие					

Табела 6.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА ОД 14-18 ГОД.** ***во 2016 година.

Оваа графика претставува анализа на **кривични дела во кои учествувале деца од 14-18 год. во 2016 година**.

- **Тешка кражба (53%)** – убедливо најзастапено кривично дело. Ова укажува дека повеќе од половина од малолетничките престапи се поврзани со сериозни облици на кражба.
- **Кражба (17%)** – втора најголема категорија, што значи дека децата често учествуваат во имотни деликти.
- **Одземање моторно возило (12%)** – исто така значителен процент, што укажува на тенденција кај младите кон дела поврзани со возила.
- **Измама (6%)**, **Даночно затајување (6%)** и **Загрозување на безбедноста на сообраќајот (6%)** – релативно мал удел, но сепак значајни бидејќи покажуваат разновидност на престапите.

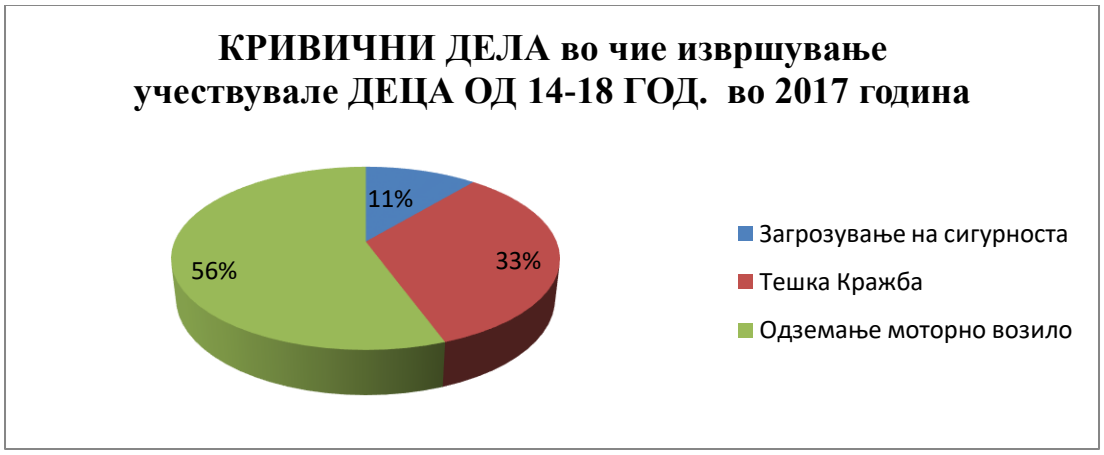
- Најголем дел од малолетничката криминалност во 2016 година е концентрирана во **имотните деликти** (кражби и тешки кражби), кои заедно сочинуваат **70%** од сите дела.
- Делата поврзани со **возила** (одземање моторно возило и загрозување на безбедноста на сообраќајот) учествуваат со околу **18%**.
- Останатите (измама и даночно затајување) се поединечни случаи со пониска застапеност.

Децата најчесто се вклучуваат во дела кои носат **материјална корист**, а најкритичната категорија е **тешка кражба**, што укажува на потреба за посебни програми за превенција на имотно-кривични дела кај младите.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2017г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2017	2017	2017	2017	2017
Вкупно кривични дела		**6**		**3**		**9**
144	**Загрозување на сигурноста**	**1**				**1**
186	**Силување**					
188	**Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години**					
215	**Неовластено пуштање во промет наркотични дроги**					
235	**Кражба**					
236	**Тешка Кражба**			**3**		**3**
238	**Разбојничка кражба**					
239	**Затајување**					
242	**Одземање моторно возило**	**5**				**5**
247	**Измама**					
279	**Даночно затајување**					
288	**Предизвикување општа опасност**					
297	**Загрозување на безбедноста на сообраќајот**					
383	**Напад врз службено лице при вршење раб. на безбедност**					
384	**Учество во толпа**					
392	**Самовластие**					

Табела 7.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА ОД 14-18 ГОД.*во 2017 година.

Овој графикон ја прикажува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца од 14-18 год. во 2017 година**.

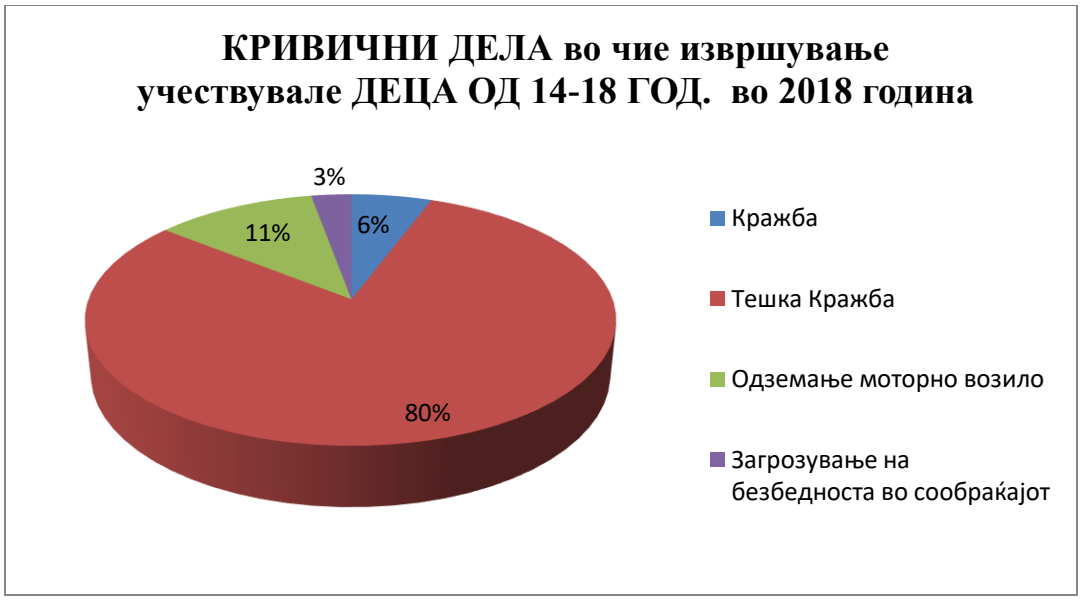
- **Одземање моторно возило (56%)** – доминантна категорија, повеќе од половина од сите дела. Ова укажува на сериозен раст на овој тип кривични дела кај децата.
- **Тешка кражба (33%)** – останува значајна категорија, но помала од претходните години.
- **Загрозување на сигурноста (11%)** – релативно мал удел, но сепак покажува дека има присутни и дела кои се насочени кон безбедноста, а не само кон имот.

- Во 2017 година, структурата на малолетничката криминалност се менува – фокусот се поместува од класичните кражби кон **одземање моторни возила**, кое станува доминантно.
- **Имотните дела (тешка кражба + одземање возила)** сочинуваат дури **89%** од сите престапи.
- Делата поврзани со безбедноста имаат многу мал удел (11%).

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2018 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2018	2018	2018	2018	2018
Вкупно кривични дела		27		7	1	35
130	Телесна повреда					
132	Учество во тепачка					
133	Загрозување со опасно орудие при тепачка или караница					
144	Загрозување на сигурноста					
186	Силување					
188	Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години					
201	Запуштање и малтретирање на малолетно лице					
215	Неовластено пуштање во промет наркотични дроги					
235	Кражба	1		1		2
236	Тешка Кражба	22		6		28
237	Разбојништво					
238	Разбојничка кражба					
239	Затајување					
242	Одземање моторно возило	4				4
288	Предизвикување општа опасност					
297	Загрозување на безбедноста во сообраќајот				1	1
384	Учество во толпа					
386	Насилство					
392	Самовластие					

Табела 8.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА ОД 14-18 ГОД.*во 2018 година.

Овој графикон ја претставува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца од 14-18 год. во 2018 година**.

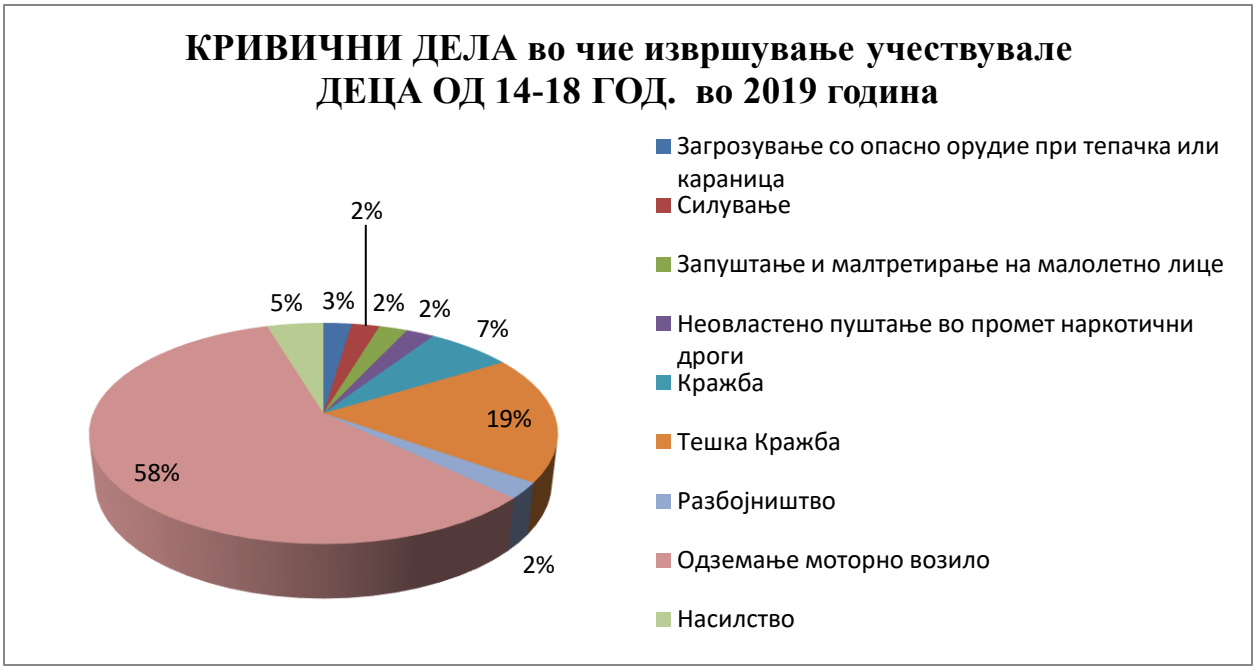
- **Тешка кражба (80%)** – убедливо најзастапено кривично дело. Ова покажува драматичен скок во однос на претходната година, со доминација на една категорија.
- **Одземање моторно возило (11%)** – втора по застапеност, но значително помала во споредба со 2017 година, кога ова дело беше најдоминантно.
- **Кражба (6%)** – релативно мал удел, што укажува дека „обичните“ кражби се заменети со потешки облици.
- **Загрозување на безбедноста во сообраќајот (3%)** – најмал удел, но сепак присутна категорија.

- Во 2018 година малолетничката криминалност е **екстремно концентрирана на тешка кражба**, која сочинува **четири петини од сите дела**.
- Имотните кривични дела (тешка кражба, кражба и одземање моторно возило) заедно сочинуваат **97%** од сите престапи.
- Делата поврзани со безбедност (сообраќај) се маргинално присутни.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2019 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2019	2019	2019	2019	2019
Вкупно кривични дела		**12**		**30**	**1**	**43**
130	**Телесна повреда**					
132	**Учество во тепачка**					
133	**Загрозување со опасно орудие при тепачка или караница**				**1**	**1**
144	**Загрозување на сигурноста**					
186	**Силување**	**1**				**1**
188	**Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години**					
201	**Запуштање и малтретирање на малолетно лице**	**1**				**1**
215	**Неовластено пуштање во промет наркотични дроги**			**1**		**1**
235	**Кражба**	**1**		**2**		**3**
236	**Тешка Кражба**	**5**		**3**		**8**
237	**Разбојништво**	**1**				**1**
238	**Разбојничка кражба**					
239	**Затајување**					
242	**Одземање моторно возило**	**1**		**24**		**25**
288	**Предизвикување општа опасност**					
297	**Загрозување на безбедноста во сообраќајот**					
383	**Напад врз службено лице при вршење раб. на безбедност**					
384	**Учество во толпа**					
386	**Насилство**	**2**				**2**

Табела 9.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА ОД 14-18 ГОД.** ***во 2019 година.

Овој графикон ја претставува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца од 14-18год. во 2019 година**.

- **Одземање моторно возило (58%)** – доминира, повеќе од половина од сите дела. Тоа е значаен раст во споредба со 2018 година, кога тешката кражба беше главна.
- **Тешка кражба (19%)** – и понатаму висока, но далеку зад одземањето возила.
- **Кражба (7%)** – присутна, но со помал удел.
- **Насилство (5%)** – почнува да се појавува како забележлива категорија.
- **Запуштање и малтретирање на малолетно лице (3%)** – иако мал процент, тоа е сериозно дело кое покажува нов тренд во структурата.
- **Загрозување со опасно оружје при тепачка или каранице (2%)**, **Силување (2%)**, **Неовластено пуштање во промет на наркотични дроги (2%)** и **Разбојништво (2%)** – слабо застапени, но значајни поради тежината на делата.

- 2019 година носи **драстичен раст на делата поврзани со одземање моторни возила**, што сочинува **речиси 3/5 од сите престапи**.
- Имотните кривични дела (одземање возило, тешка кражба и кражба) сочинуваат **84%**, што покажува дека оваа категорија и понатаму доминира.

- Сепак, за првпат се јавува поголема разновидност: дела поврзани со **насилство, семејни односи, сексуални деликти и дрога**, иако со мали проценти, укажуваат на поширока палета на малолетничка криминалност.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2020 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2020	2020	2020	2020	2020
Вкупно кривични дела		**94**			**2**	**96**
131	**Тешка телесна повреда**	**1**				**1**
132	**Учество во тепачка**					
133	**Загрозување со опасно орудие при тепачка или караница**					
144	**Загрозување на сигурноста**					
186	**Силување**	**1**				**1**
187	**Обљуба врз немоќно лице**					
188	**Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години**	**3**				**3**
206	**Непостапување според здравствени прописи за време на епидемија**	**29**				**29**
215	**Неовластено пуштање во промет наркотични дроги**					
235	**Кражба**	**3**			**1**	**4**
236	**Тешка Кражба**	**26**				**26**
237	**Разбојништво**	**7**				**7**
238	**Разбојничка кражба**					
239	**Затајување**					
242	**Одземање моторно возило**	**20**				**20**
288	**Предизвикување општа опасност**				**1**	**1**
366	**Лажно пријавување на кривично дело**	**1**				**1**
382	**Спречување службено лице во вршење службено дејствие**	**1**				**1**
383	**Напад врз службено лице при вршење раб. на безбедност**	**2**				**2**

Табела 10.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале*ДЕЦА ОД 14-18 ГОД.*во 2020 година.

Овој графикон ја прикажува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца од 14-18 год. во 2020 година**.

- **Непостапување според здравствени прописи за време на епидемија (30%)** – најзастапено дело. Јасно е поврзано со пандемијата на COVID-19, што го прави овој резултат специфичен за 2020 година.
- **Тешка кражба (27%)** – останува висока категорија и традиционално едно од најчестите дела кај децата.
- **Силување (21%)** – сериозен и алармантен пораст во споредба со претходните години, каде ова дело било застапено со минимални проценти.
- **Тешка телесна повреда (8%)** – исто така релативно висок удел, што укажува на пораст на насилни дела.
- **Кражба (4%)** – значително помал удел од претходни години.
- Останати категории со мал удел: **Разбојништво (3%)**, **Одземање моторно возило (2%)**, **Предизвикување општа опасност (1%)**, **Лажно пријавување (1%)**,

Спречување службено лице (1%), **Напад врз службено лице (1%)**, **Полов напад врз дете под 14 г. (1%)**.

- Во 2020 година структурата на малолетничката криминалност е значајно променета во однос на претходните години.
- Најголемо влијание имаат **општествено-здравствените околности** (епидемијата), со нова категорија – непочитување здравствени прописи (30%).
- **Имотните дела (тешка кражба и кражба)** остануваат високи со 31%, но се намалени во однос на доминацијата од 2018 и 2019.
- **Сексуалните деликти (21% силување + 1% полов напад врз дете под 14 г.)** достигнуваат вкупно 22% – што претставува најсериозен аларм во споредба со сите претходни години.
- Насилните дела (тешка телесна повреда и разбојништво) сочинуваат уште 11%.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2021 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2021	2021	2021	2021	2021
Вкупно кривични дела		51		11	2	62
123	Убиство	1				1
131	Тешка телесна повреда					
132	Учество во тепачка					
133	Загрозување со опасно орудие при тепачка или караница	1				1
144	Загрозување на сигурноста					
186	Силување					
187	Обљуба врз немоќно лице					
188	Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години	1				1
206	Непостапување според здравствени прописи за време на епидемија	3		1		4
215	Неовластено пуштање во промет наркотични дроги					
235	Кражба	5			1	6
236	Тешка Кражба	23		2		25
237	Разбојништво	9				9
238	Разбојничка кражба	1				1
239	Затајување					
242	Одземање моторно возило	6		7		13
288	Предизвикување општа опасност					
297	Загрозување на безбедноста во сообраќајот					
383	Напад врз службено лице при вршење раб. на безбедност					
418-б	Криумчарење мигранти			1		1

Табела 11.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА ОД 14-18 ГОД.*во 2021 година.

Овој графикон ја прикажува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца од 14-18 год. во 2021 година**.

- **Тешка кражба (40%)** – убедливо најзастапена категорија, што ја враќа доминацијата на имотните престапи после поразновидната 2020 година.
- **Силување (21%)** – многу висок удел, што го потврдува загрижувачкиот тренд на зголемување на сексуални деликти кај малолетници.
- **Разбојништво (15%)** – значителен пораст, што укажува на сериозна форма на насилен имотен криминал.
- **Загрозување на сигурноста (10%)** – исто така повисок удел во споредба со претходни години.
- **Учество во тепачка (6%)** – умерена застапеност.
- Категории со мал удел (2%): **Тешка телесна повреда, Загрозување со опасно оружје при тепачка или караница, Обљуба врз немоќно лице, Полов напад врз дете под 14 г.**

- Категории со минимален или без удел (0%): **Убиство, Непостапување според здравствени прописи за време на епидемија, Неовластено пуштање во промет дроги, Кражба**.

- Во 2021 година, **имотните дела (тешка кражба + разбојништво)** сочинуваат **55%** од сите престапи, што повторно ја истакнува нивната доминација.
- **Сексуалните деликти (21% силување + 2% обљуба + 2% полов напад врз дете)** достигнуваат вкупно **25%**, што претставува највисок удел во последните години.
- Насилни дела (тепачки, закани со оружје, тешки телесни повреди) сочинуваат околу **10%**.
- Забележливо е исчезнувањето на категоријата поврзана со **епидемијата**, која доминираше во 2020 година.

2021 година носи враќање кон **традиционалните имотни престапи**, но истовремено и **значителен пораст на сексуалните деликти** и **разбојништва**, што ја прави оваа година посериозна од аспект на тежина на кривичните дела.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2022 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2022	2022	2022	2022	2022
Вкупно кривични дела		**24**		**2**		**26**
123	**Убиство**					
130	**Телесна повреда**	**1**				**1**
131	**Тешка телесна повреда**	**2**				**2**
140	**Противправно лишување од слобода**	**1**				**1**
144	**Загрозување на сигурноста**					
186	**Силување**					
187	**Обљуба врз немоќно лице**					
188	**Полов напад врз детекое не наполнило 14 години**	**1**				**1**
206	**Непостапување според здравствени прописи за време на епидемија**					
215	**Неовластено пуштање во промет наркотични дроги**					
235	**Кражба**	**2**				**2**
236	**Тешка Кражба**	**16**		**1**		**17**
237	**Разбојништво**					
238	**Разбојничка кражба**					
239	**Затајување**					
242	**Одземање моторно возило**					
384	**Учество во толпа што ќе спречи службено лице во извршување на службено дејствие**	**1**				**1**
418-б	**Криумчарење мигранти**			**1**		**1**

Табела 12.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА ОД 14-18 ГОД.** ***во 2022 година.

Овојграфиконјаприкажувараспределбатана**кривичнитеделавокоиучествуваледеца од 14-18 год.во 2022 година**.

- **Тешкакражба (65%)** – доминиракакоубедливонајзастапенокривичнодело, штојапродолжуватрадицијатанаимотнитепрестапикакоглавенпроблем.
- **Кражба (8%)** – остануваприсутна, носозначителнопомалуделвоспоредбасотешкатакражба.
- **Тешкателеснаповреда (7%)** – релативновисокудел, штоукажуванарастнанасилнидела.
- **Телеснаповреда (4%)**, **Противправнолишувањеодслобода (4%)**, **Половнападврздетепод 14 години (4%)** – поединечни, носериозникатегории.
- **Учествовотолпаштоќеспречислужбенолицевовршењеслужбенодејствие (4%)** – новакатегоријаштопокажувасудирсоинституциите.
- **Криумчарењемигранти (4%)** – истотакановисериозенпорастнаспецифичнаформанакриминалност, поврзанасопоширокиопштественитрендови.

- Во 2022 година, **имотнитедела (тешкакражбаикражба)**сочинуваат**73%**, штојапотврдуванивнатадолгорочнадоминација.

- Сепак, присутнисеи**насилнидела (11%)**, какоиновиспецифичникатегорииповрзанисо**криумчарењемигранти**и**судирсослужбенилица** (вкупно 8%).
- Присуствотонасексуалнодело (4% половнападврздете) покажувадекаиовиеформинакриминалнеисчезнуваат.

2022 јавраќасилнатадоминацијана**тешкатакражба**, носозголеменаразновидност – однасилнипрестапидоспецифичниопштественифеномени (мигранти, судирисослужбенилица).

	Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2023 г.

		2023	2023	2023	2023	2023
Вкупно кривични дела		**17**	**19**	**6**		**42**
123	**Убиство**					
130	**Телесна повреда**					
131	**Тешка телесна повреда**	**2**		**1**		**3**
133	**Загрозување со опасно орудие при тепачка или каранице**		**1**	**1**		**2**
144	**Загрозување на сигурноста**					
186	**Силување**					
197	**Вонбрачен живот со малолетно лице**	**1**				**1**
188	**Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години**					
215	**Неовластено пуштање во промет наркотични дроги**	**1**				**1**
226	**Пустошење на шума**	**1**				**1**
235	**Кражба**		**1**	**1**		**2**
236	**Тешка Кражба**	**7**	**14**	**1**		**22**
237	**Разбојништво**	**1**				**1**
242	**Одземање моторно возило**	**1**	**3**	**1**		**5**
382	**Спречување службено лице во вршење службено дејствие**	**1**				**1**
383	**Напад врз службено лице при вршење работи на безбедноста**	**2**				**2**
386	**Насилство**					
396	**Недозволено изработување, држење и тргување со оружје или распукувачки материи**			**1**		**1**

Табела 13.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА ОД 14-18 ГОД.** ***во 2023 година.

Овојграфиконјаприкажувараспределбатана**кривичнитеделавокоиучествуваледец а од 14-18 год.во 2023 година**.

- **Тешкателеснаповреда (52%)** – убедливонајзастапенодело. Оваеголемпресвртвоспоредбасопретходнитегодиникогадоминирааимотнитепрестап и (тешкакражба, одземањевозило).
- **Одземањемоторновозило (12%)** – останувависокозастапено, нодалекузаднасилнитедела.
- **Тешкакражба (7%)** – значителноопаднатавоспоредбасо 2022 година, когабеше 65%.
- **Кражба (5%)** – инатамуприсутна, носомалудел.
- **Другикатегориисопомалудел:**
  - Загрозувањесоопаснооружјепритепачкаиликараница (5%)
  - Вонбраченживотсомалолетнолице (3%)
  - Неовластенопуштањевопрометдрога (2%)

- Пустошење на шума (2%)
- Разбојништво (2%)
- Спречување службено лице (2%)
- Напад врз службено лице (2%)
- Недозволено изработување, држење и тргување со оружје/материја (2%).

- Во 2023 година се случува **драматична промена во структурата на малолетничката криминалност** – доминацијата ја преземаат **насилните дела (тешка телесна повреда 52%)**, додека **имотните дела (тешка кражба, кражба, одземање возило)** паднале на вкупно 24%.
- Исто така се јавуваат повеќе нови категории (пустошење шума, оружје, дрога, напади врз службени лица), што покажува поширока диверзификација на престапите.
- Сексуалните деликти (вонбрачен живот со малолетно лице 3%) и дрогата (2%) остануваат присутни, но со мал удел.

2023 година се издвојува како година на **силен пораст на насилството меѓу децата**, со најголема застапеност на физички напади во целиот разгледан период. Ова ја менува претходната доминација на имотната криминалност.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА ОД 14-18 ГОД. во 2024 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2024	2024	2024	2024	2024
Вкупно кривични дела		**21**	**2**	**15**		**38**
123	**Убиство**	**1**				**1**
130	**Телесна повреда**	**1**				**1**
131	**Тешка телесна повреда**	**3**				**3**
133	**Загрозување со опасно орудие при тепачка или караница**					
144	**Загрозување на сигурноста**					
186	**Силување**					
197	**Вонбрачен живот со малолетно лице**					
188	**Полов напад врз дете кој не наполнил 14 години**	**2**				**2**
215	**Неовластено пуштање во промет наркотични дроги**					
226	**Пустошење на шума**					
235	**Кражба**	**2**		**6**		**8**
236	**Тешка Кражба**	**5**	**1**	**9**		**15**
237	**Разбојништво**					
239	**Затајување**	**1**				**1**
242	**Одземање моторно возило**		**1**			**1**
368-а	**Попречување на правдата**	**1**				**1**
382	**Спречување службено лице во вршење службено дејствие**					
383	**Напад врз службено лице при вршење работи на безбедноста**	**2**				**2**
386	**Насилство**	**3**				**3**

Табела 14.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА ОД 14-18 ГОД.** ***во 2024 година.

Овојграфиконјапретставувараспределбатана**кривичнитеделавокоиучествуваледеца од 14-18 год.во 2024 година**.

- **Тешкакражба (39%)** – најзастапенокривичнодело, штоповторнојанагласувасилнатаулоганаимотнитепрестапикајдецата.
- **Кражба (21%)** – вторанајголемакатегорија, штозначидекаво 2024 годинаповеќеодполовинаодситепрестапи (60%) секласичниимотнидела.
- **Одземањемоторновозило (8%)** – повторноприсутносостабиленудел.
- **Тешкателеснаповреда (8%)** – значителенудел, штопокажувадеканасилствотоостануварелевантнакатегорија.
- **Насилство (8%)** – истотолкузастапенокакоитешкатателеснаповреда.
- **Половнападврздетекоененаполнило 14 години (5%)** – сериозен, носоумеренудел.
- **Телеснаповреда (3%), Попречувањенаправдата (3%), Нападврзслужбенолицепривршењеработинабезбедноста (3%)** – поединечни, нозначајникатегории.
- **Убиство (2%)** – најретко, нонајтешкодело, коеукажуванаекстремнислучаи.
- **Затајување (3%)** – помала, носпецифичнакатегорија.

- Во 2024 година**имотнитедела (тешкакражба, кражба, одземањевозило, затајување)**зафаќаат**71%**одситепрестапи, штојавраќадоминацијатанаекономско-имотниоткриминалкајдецата.
- **Насилнитедела (тешкателеснаповреда, телеснаповреда, насилство, убиство, нападврзслужбенолице)**зафаќаатоколу**24%**.
- **Сексуалнитеделикти**сеприсутнисо**5%**, штоесличнонатрендовитеодпретходнитегодини.
- Забележливоедекаво 2024 годинаструктуратае**подиверзифицирана**, соповеќекатегориизастапенисопо 2–8%.

2024 годинапокажувадека**малолетничкатакриминалностповторноедоминиранаодимотниде ла**, носозначаенуделнанасилнипрестапииразновидностнадругиформи (сексуални, противправдата, противслужбенилица).

ЗАКЛУЧОК

1. Имотнидела (кражба, тешкакражба, одземањемоторновозило)

- Вопериодот2014–2018, имотнитеделадоминираатсонад80–90%одситепрестапи.
- 2015 и 2018сегодинисоекстремнадоминацијанатешкатакражба (81% и 80%).
- Во2017 и 2019, фокусотсепрефрлаконодземањемоторнивозила (56% и 58%).
- Во 2024 година, имотнитеделаповторносочинуваатоколу 70%, сосилназастапеностнатешкакражба (39%) икражба (21%).

Имотнитеделасетрајнаиглавнаформанамалолетничкикриминал, иаконивниотуделварира.

2. Насилнидела (тепачки, телесниповреди, насилство)

- Од 2014 до 2018 тиеимаатмногумалудел (3–11%).

- Во2020растат (8% тешкителесниповреди + разбојништва).
- 2021бележискокнанасилнидела (15% разбојништва + тепачки + повреди).
- Во2023доаѓапресврт: тешкитетелесниповреди (52%)јапреземаатдоминацијата.
- Во2024, насилствотоопаѓанаоколу22%, ноостанувависоко.

После 2020 годинанасилствотостанувамногуповидливо, соврвво 2023.

3. Сексуални деликти

- Присутни маргинално во 2015 (6%) и 2019 (2%).
- Во 2020 и 2021 бележат сериозен пораст (22–25%).
- Во 2022–2024 повторно опаѓаат (4–5%).

Сексуалните деликти се најалармантни во 2020–2021, потоа нивната застапеност се намалува.

4. Други дела (дрога, оружје, нарушување на ред, епидемија)

- Во 2020 поради пандемијата се појавува категорија „непостапување според здравствени прописи“ со 30%, што е специфичен тренд само за таа година.
- Во поновите години (2022–2024) се јавуваат нови категории: криумчарење мигранти, попречување на правдата, напади врз службени лица, оружје, што покажува диверзификација на престапите.

5. Општ тренд

- 2014–2018: доминација на имотните дела (кражби и возила).

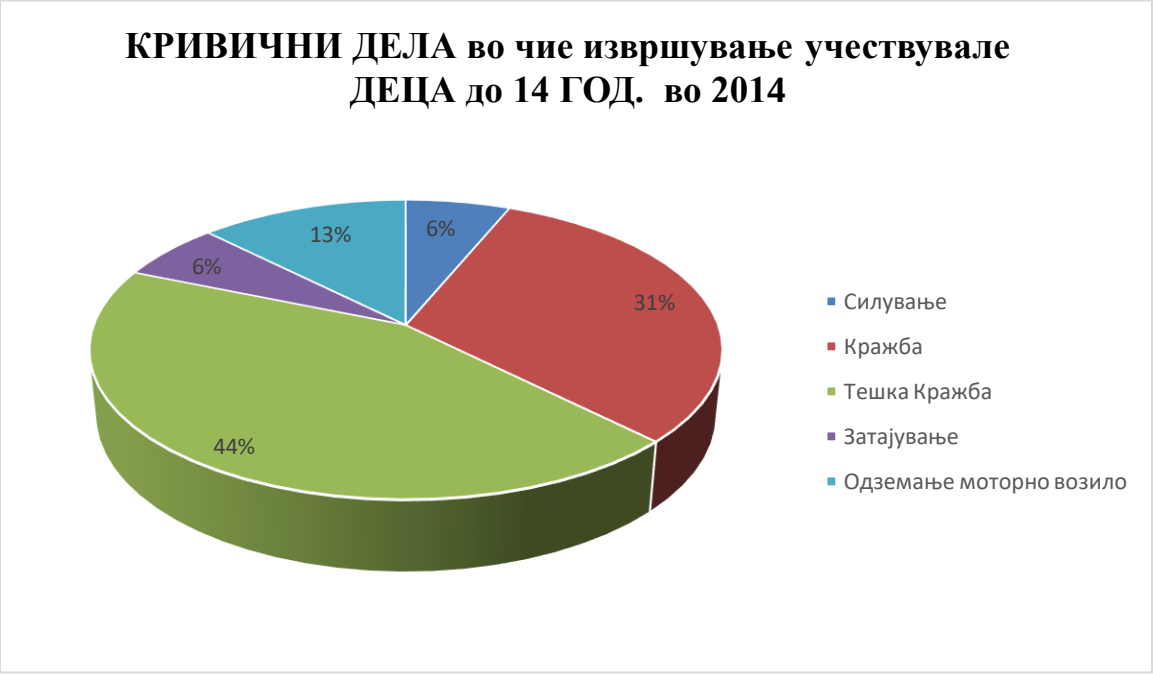
- 2019: раст на одземање возила, појава на разновидност.
- 2020–2021: пораст на сексуални и насилни дела + специфични категории (епидемија).
- 2022: враќање на тешката кражба како главна.
- 2023: нагол пораст на насилството (тешки телесни повреди 52%).
- 2024: комбинација – доминација на имотни дела (70%), но со значителен удел на насилство (22%) и присуство на разновидни категории.

Малолетничката криминалност на ДЕЦА од 14-18 години во Македонија од 2014 до 2024 се движи меѓу имотни и насилни дела, со краткотрајни појави на специфични трендови (епидемија 2020, мигранти 2022).Имотните дела остануваат најчести низ целиот период.Насилните и сексуалните дела стануваат се позастапени после 2019 година, што укажува на зголемена агресија и сериозност во криминалното однесување кај децата.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2014 год.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2014	2014	2014	2014	2014
Вкупно кривични дела		12	4			16
186	Силување	1				1
235	Кражба	5				5
236	Тешка Кражба	3	4			7
237	Разбојништво					
238	Затајување	1				1
242	Одземање моторно возило	2				2
288	Предизвикување општа опасност					

Табела 15.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА до 14 ГОД. *во 2014 година.

Овојграфиконјаприкажувараспределбатана**кривичнитеделавокоиучествуваледец а до 14 год.во 2014 година**.

- **Тешкакражба (44%)** – најзастапенодело, штојапотврдувадоминацијатанаимотнатакриминалностикајнајмладите.
- **Кражба (31%)** – второнајчестакатегорија, штозаедносотешкатакражбадававкупно**75%**одситепрестапи.
- **Одземањемоторновозило (13%)** – истотаказабележителенудел, штопокажуваинтерескајдецатазаделаповрзанисовозила.
- **Силување (6%)** – застапеносомалпроцент, нопретставувасериознокривичнодело.
- **Затајување (6%)** – помалудел, поврзаносоекономскипрестапи.

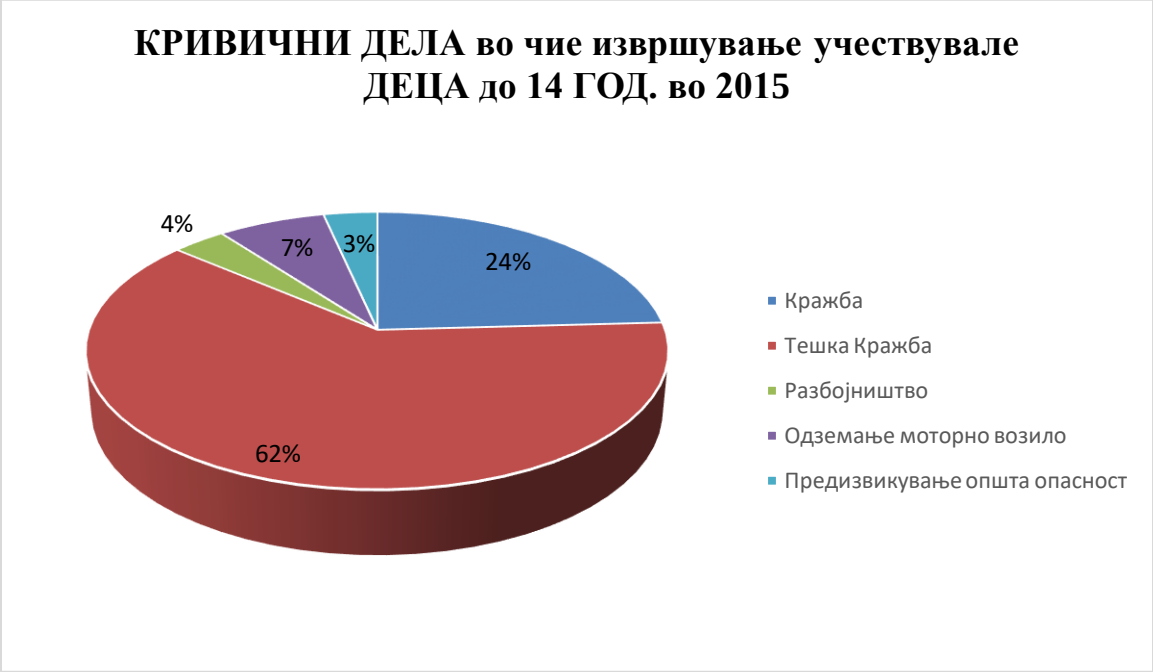
- Во 2014 година, кајдецатаистокакоикајпостаритемалолетници, **имотнитедела (тешкакражба, кражба, одземањевозило, затајување)**седоминантнисовкупно**94%**.
- Делатаодсексуаленкарактерсеприсутни (6%), штопокажувадекаивонајмладатакатегоријаимапојаванасериознипрестапи.

Кајдецатаво 2014 годинасегледајасна**фокусираностнаимотнатакриминалност**, содоминацијанакражбиитешкикражби, носејавуваатипоединечнислучаинасексуалниииекономскиделикти.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2015 год

Табела 16.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале*ДЕЦА до 14 ГОД.*во 2015 година.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2015	2015	2015	2015	2015
Вкупно кривични дела		12	12	5		29
186	Силување					
235	Кражба	3	2	2		7
236	Тешка Кражба	7	8	3		18
237	Разбојништво		1			1
238	Затајување					
242	Одземање моторно возило	1	1			2
288	Предизвикување општа опасност	1				1

Овој графикон ја претставува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца до 14 год. во 2015 година**.

- **Тешка кражба (62%)** – убедливо најзастапено дело, што укажува дека децата најчесто биле вклучени во имотна криминалност од потежок карактер.
- **Кражба (24%)** – втора најголема категорија, што значи дека имотните престапи (кражби и тешки кражби) сочинуваат дури **86%** од сите дела.
- **Одземање моторно возило (7%)** – помала, но сепак присутна категорија.
- **Разбојништво (4%)** – релативно ретко, но укажува на појава на насилно-имотни дела.
- **Предизвикување општа опасност (3%)** – со најмал удел, но значајно како разновидност на престапите.

- Во 2015 година, **имотните кривични дела (кражба, тешка кражба и одземање моторно возило)** зафаќаат огромни **93%** од сите престапи кај децата.
- Делата од насилен карактер (разбојништво и предизвикување општа опасност) имаат минимален удел (7%).

Кај децата во 2015 година се забележува уште поголема **концентрација на имотната криминалност** во споредба со 2014, со посебно доминантна улога на **тешката кражба**.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД.во 2016 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2016	2016	2016	2016	2016
Вкупно кривични дела		13	22	2	1	38
188	Полов напад врз дете кое не наполнино 14 години					
235	Кражба	4	3			7
236	Тешка Кражба	6	17	1	1	25
237	Разбојништво					
238	Затајување					
242	Одземање моторно возило	3				3
288	Предизвикување општа опасност		1			1
297	Загрозување на безбедноста на сообраќајот	1				1
149	Злоупотреба на лични податоци			1		1

Табела 17.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА до 14 ГОД. *во 2016година.

Овој графикон ја претставува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца до 14 год. во 2016 година**.

- **Тешка кражба (66%)** – убедливо најзастапено дело, што значи дека имотните престапи повторно се доминантни кај децата.
- **Кражба (18%)** – втора по застапеност.
- **Одземање моторно возило (8%)** – значително помал удел, но присутно.
- **Предизвикување општа опасност (3%)** и **Загрозување на безбедноста во сообраќајот (3%)** – маргинални категории, но укажуваат на разновидност во престапите.
- **Злоупотреба на лични податоци (2%)** – нова категорија, ретка, но важна бидејќи укажува на појава на „пософистицирани“ дела кај децата.

- Во 2016 година, **имотните дела (тешка кражба, кражба и одземање моторно возило)** сочинуваат дури **92%** од сите престапи кај децата.
- Другите категории (опасност, сообраќај, злоупотреба на податоци) имаат вкупно 8%.
- Јасно се гледа дека криминалот кај децата и понатаму е **силно концентриран на имотни дела**, со мала, но растечка разновидност.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2017 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2017	2017	2017	2017	2017
Вкупно кривични дела		9	20			29
188	Полов напад врз детето ко не наполнин 14 години		1			1
235	Кражба	3	5			8
236	Тешка Кражба	5	13			18
237	Разбојништво	1				1
238	Затајување					
242	Одземање моторно возило		1			1
288	Предизвикување општа опасност					
297	Загрозување на безбедноста на сообраќајот					
149	Злоупотреба на лични податоци					

Табела 18.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА до 14 ГОД. *во 2017 година.

Овој графикон ја прикажува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца до 14 год. во 2017 година**.

- **Тешка кражба (62%)** – убедливо најзастапено дело, со што имотната криминалност повторно доминира.
- **Кражба (28%)** – втора по застапеност.
- **Полов напад врз дете под 14 години (4%)** – сериозно дело, иако со релативно мал удел.
- **Разбојништво (3%)** – покажува дека насилно-имотните дела се јавуваат и кај децата.
- **Одземање моторно возило (3%)** – и понатаму присутно, иако со мал удел.

- Во 2017 година, кај децата повторно доминираат **имотните дела (тешка кражба и кражба)** со вкупно **90%**.
- Иако мал процент, присуството на **сексуален деликт (4%)** и **насилни дела (разбојништво 3%)** укажува дека дел од детската криминалност добива потежок и поопасен карактер.
- Структурата е слична со претходните години, со тоа што во 2017 имотните дела достигнуваат уште поголема концентрација.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2018 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2018	2018	2018	2018	2018
Вкупно кривични дела		9	5			14
131	Тешка телесна повреда	1				1
235	Кражба					
236	Тешка Кражба	6	5			11
237	Разбојништво					
238	Затајување					
242	Одземање моторно возило	2				2

Табела 19.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА до 14 ГОД. *во 2018 година.

Овојграфиконјаприкажувараспределбатана**кривичнитеделавокоиучествуваледец а до 14 год.во 2018 година**.

- **Тешкакражба (79%)** – убедливонајзастапенодело, штојапродолжувадоминацијатанаимотнатакриминалност.
- **Одземањемоторновозило (14%)** – вторанајчестакатегорија, штоистотакаприпаѓанаимотнипрестапи.

- **Тешкателеснаповреда (7%)** – ретка, неважнакатегорија, бидејќиукажуванапојавананасилниделакајдецата.

- Во 2018 година, имотнитедела (тешкакражбаиодземањемоторновозило) сочинуваат**93%**одситекривичниделакајдецата.
- Насилнитеделасезастапенисосамо**7%**, нонивнотоприсуствопокажувадекакриминалотнееисклучивоимотен.
- Структуратаеречисицелосноконцентрирана, содоминацијанатешкатакражба.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД.во 2019 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2019	2019	2019	2019	2019
Вкупно кривични дела		4	11			15
131	Тешка телесна повреда					
141	Грабнување		1			1
186	Силување		1			1
226	Пустошење на шума		1			1
235	Кражба	1	4			5
236	Тешка Кражба	2	4			6
237	Разбојништво	1				1

Табела 20.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА во 2019 година.

Овојграфиконјаприкажувараспределбатана**кривичнитеделавокоиучествуваледеца до 14 год.во 2019 година**.

- **Тешкакражба (40%)** – најзастапенодело, штојазадржувадоминацијатанаимотнатакриминалност.

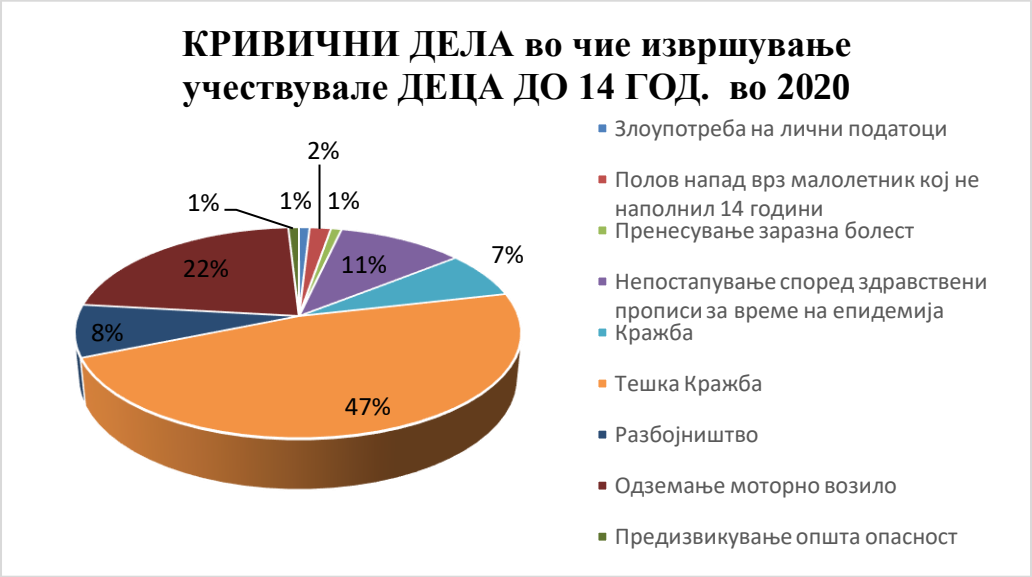
- **Кражба (33%)** – истотакамногувисокакатегорија.
- Заедно, кражбаитешкакражбасочинуваат**73%**одситепрестапи.
- **Грабнување (6%)** – ретко, номногусериознодело.
- **Силување (7%)** – сериозен сексуален деликт.
- **Разбојништво (7%)** – покажува присуство на насилно-имотни дела.
- **Пустошење на шума (7%)** – интересна категорија, поврзана со општествено-еколошки криминал.

- Во 2019 година, кај децата и понатаму доминираат **имотните дела (73%)**, но структурата е значително **подиверзифицирана**.
- Присуството на **сексуални (7%), насилни (7%), еколошки (7%) и сериозни дела (грабнување 6%)** покажува поширока слика на криминалноста.
- Оваа година се издвојува од претходните по тоа што **имотната доминација е послаба**, а „потешките“ дела (сексуални и насилни) се повеќе застапени

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2020 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2020	2020	2020	2020	2020
Вкупно кривични дела		92	11	9		112
149	Злоупотреба на лични податоци	1				1
186	Силување					
188	Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години	1	1			2
205	Пренесување заразна болест	1				1
206	Непостапување според здравствени прописи за време на епидемија	12				12
235	Кражба	4	3	1		8
236	Тешка Кражба	44	5	4		53
237	Разбојништво	9				9
238	Разбојничка кражба					
242	Одземање моторно возило	20	1	4		25
288	Предизвикување општа опасност		1			1

Табела 21.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА до 14 ГОД. *во 2020 година.

Овој графикон ја прикажува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца до 14 год.** во 2020 година.

- **Тешка кражба (47%)** – најзастапено дело, што уште појасно ја потврдува доминацијата на имотната криминалност.
- **Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години (22%)** – многу висока и загрижувачка категорија, што укажува на сериозни сексуални деликти.
- **Разбојништво (11%)** – значителен удел на насилно-имотни дела.
- **Кражба (8%)** – застапена, но далеку помала во споредба со тешката кражба.
- **Злоупотреба на лични податоци (7%)** – релативно високо учество на дела поврзани со дигиталната сфера и современи ризици.
- **Одземање моторно возило (2%)** – ретко, но сериозно дело.
- **Пренесување заразна болест, непочитување здравствени прописи и предизвикување општа опасност (по 1%)** – мали категории, но значајни, особено поради условите на епидемија во 2020 година.

Во 2020 година, имотните дела (тешка кражба и кражба) заедно сочинуваат **55% од сите престапи** – значајно помал удел во споредба со 2019 (73%). Сепак, силно се зголемува присуството на **сексуални деликти (22%)** и на **насилни имотни дела (разбојништво 11%)**, што укажува на поопасна структура на криминалноста.

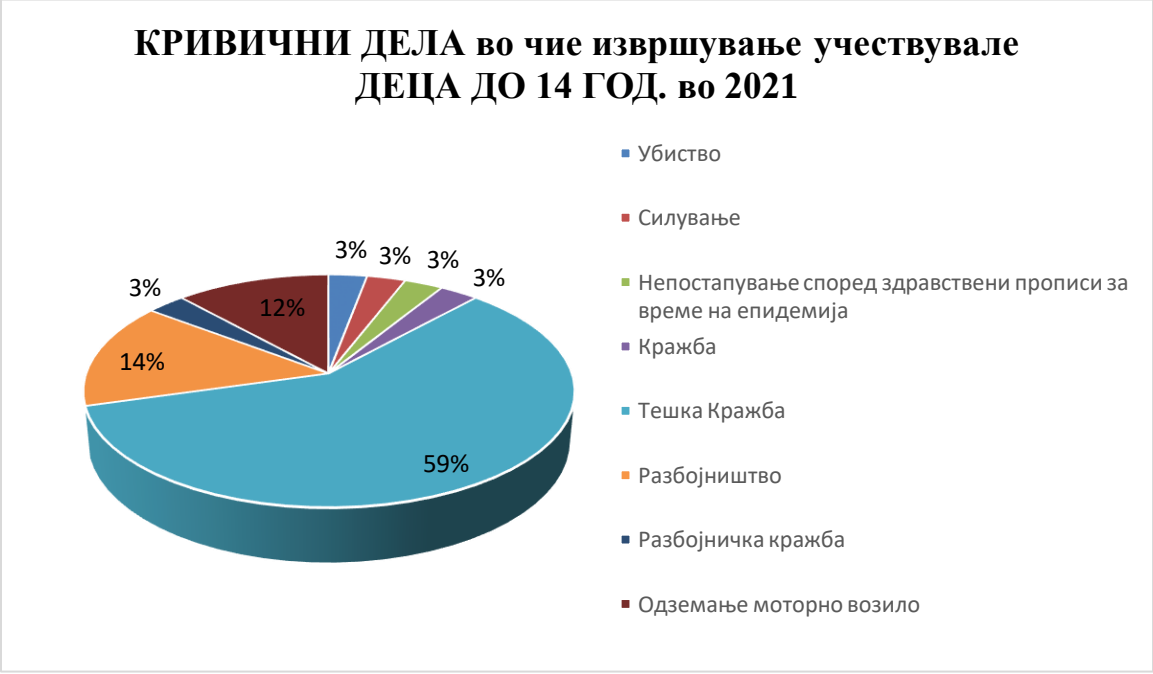
Дополнително, во структурата се појавуваат и **нови категории поврзани со здравјето и јавната безбедност (3%)**, што директно е поврзано со условите на пандемијата.

Во споредба со 2019 година, **доминантната улога на имотната криминалност слабее**, а се засилуваат „потешките“ дела (сексуални и насилни), што претставува аларм за пошироко општествено и институционално внимание.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2021 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2021	2021	2021	2021	2021
Вкупно кривични дела		16	18			34
123	Убиство	1				1
186	Силување	1				1
206	Непостапување според здравствени прописи за време на епидемија		1			1
235	Кражба		1			1
236	Тешка Кражба	6	14			20
237	Разбојништво	3	2			5
238	Разбојничка кражба	1				1
242	Одземање моторно возило	4				4

Табела 22.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА до 14 ГОД *во 2021 година.

Овој графикон ја прикажува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца до 14 год.** во 2021 година.

- **Тешка кражба (59%)** – убедливо најзастапено дело, што уште посилно ја нагласува доминацијата на имотната криминалност.
- **Разбојништво (14%)** – значаен удел на насилно-имотни дела, со раст во однос на претходните години.
- **Силување (12%)** – сериозен сексуален деликт, кој останува високо присутен.
- **Убиство (3%)** – иако ретко, тоа е особено тешко и алармантно дело.
- **Разбојничка кражба (3%)** – дополнителна форма на насилно-имотен криминал.
- **Кражба (3%)** – значително намалена во споредба со 2019 и 2020 година, но сепак присутна.
- **Одземање моторно возило (3%)** – ретко, но сериозно дело.
- **Непостапување според здравствени прописи за време на епидемија (3%)** – мала категорија, но одраз на специфичниот контекст на пандемијата.

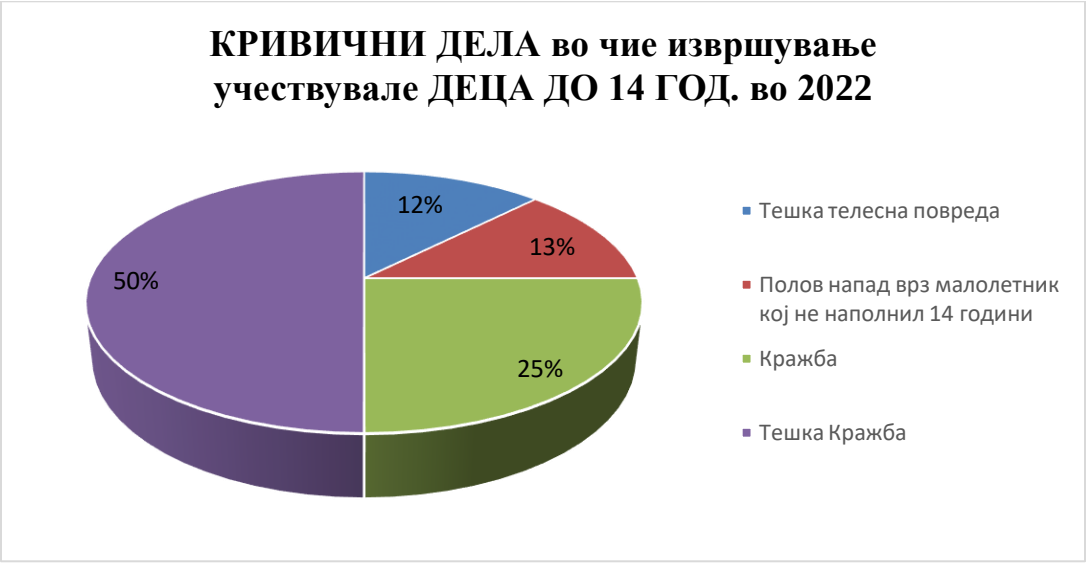
Во 2021 година, имотните дела (тешка кражба, кражба, разбојништво и разбојничка кражба) заедно сочинуваат **79% од сите престапи** – што претставува највисок удел во споредба со 2019 и 2020 година.Сепак, присуството на **сексуални деликти (12%)** и појавата на **убиство (3%)** покажуваат дека децата не се ограничуваат само на имотни престапи, туку влегуваат и во многу потешки форми на криминал. Доминантната слика е враќање кон силна концентрација на имотна криминалност, но со сериозни „потешки“ дела кои ја усложнуваат структурата.

.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2022 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2022	2022	2022	2022	2022
Вкупно кривични дела		**2**	**6**			**8**
123	**Убиство**					
131	**Тешка телесна повреда**		**1**			**1**
186	**Силување**					
188	**Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години**		**1**			**1**
205	**Пренесување заразна болест**					
235	**Кражба**	**1**	**1**			**2**
236	**Тешка Кражба**	**1**	**3**			**4**
237	**Разбојништво**					
238	**Разбојничка кражба**					
242	**Одземање моторно возило**					
288	**Предизвикување општа опасност**					

Табела 23.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА до 14 ГОД *во 2022 година.

Овој графикон ја прикажува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца до 14 год**. во 2022 година.

- **Тешка кражба (50%)** – убедливо најзастапено дело, што ја задржува доминацијата на имотната криминалност.
- **Кражба (25%)** – високо присутна категорија, што дополнително ја засилува доминацијата на имотно-кривичните дела.
- **Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години (13%)** – иако помало во споредба со 2020 и 2021, ова останува сериозен сексуален деликт кој бара посебно внимание.
- **Тешка телесна повреда (12%)** – укажува на присуство на насилни дела и засилување на физичкото насилство меѓу децата.

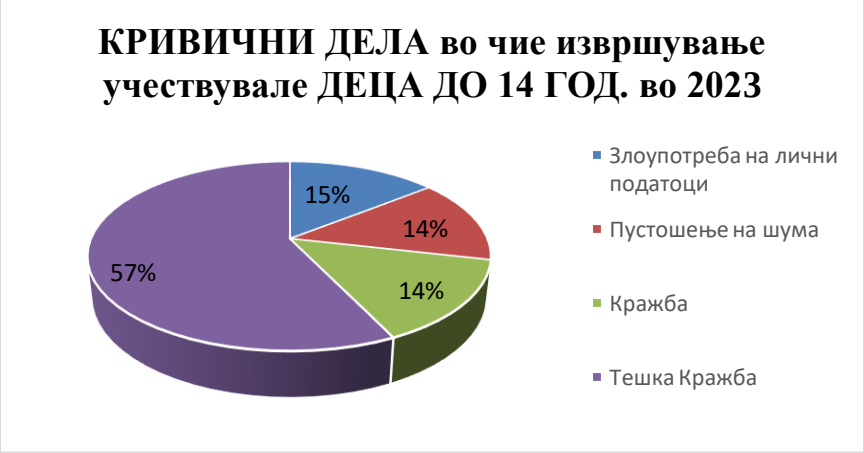
Во 2022 година, имотните дела (тешка кражба и кражба) сочинуваат **75% од сите престапи**, што претставува доминантна слика слична на 2019 и 2021 година.Сексуалните деликти (13%) и насилните дела (12%) остануваат сериозен проблем и ја прават структурата на криминалноста поразновидна.Во споредба со 2021 година, се забележува намалување на насилните имотно-кривични дела (како разбојништво), но раст на класичната кражба (25%).

Општата слика покажува дека **2022 година донесува повторно концентрирање кон имотни дела (75%)**, но со значително присуство на сексуални и насилни дела, што го усложнува профилот на малолетничката криминалност.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД во 2023

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2023	2023	2023	2023	2023
Вкупно кривични дела		**6**	**1**			**7**
123	**Убиство**					
131	**Тешка телесна повреда**					
149	**Злоупотреба на лични податоци**	**1**				**1**
188	**Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години**					
205	**Пренесување заразна болест**					
226	**Пустошење на шума**	**1**				**1**
235	**Кражба**	**1**				**1**
236	**Тешка Кражба**	**3**	**1**			**4**
237	**Разбојништво**					
238	**Разбојничка кражба**					
242	**Одземање моторно возило**					
288	**Предизвикување општа опасност**					

Табела 24.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале* ДЕЦА до 14 ГОД.** ***во 2023 година.

Овој графикон ја прикажува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца до 14 год.** во 2023 година.

- **Тешка кражба (57%)** – најзастапено дело, што уште еднаш ја нагласува доминацијата на имотната криминалност.
- **Злоупотреба на лични податоци (15%)** – значителен удел што укажува на раст на сајбер-криминалот меѓу младите.
- **Кражба (14%)** – стабилно присутна категорија, значително помала од тешката кражба.
- **Пустошење на шума (14%)** – интересна и специфична категорија, поврзана со еколошка криминалност.

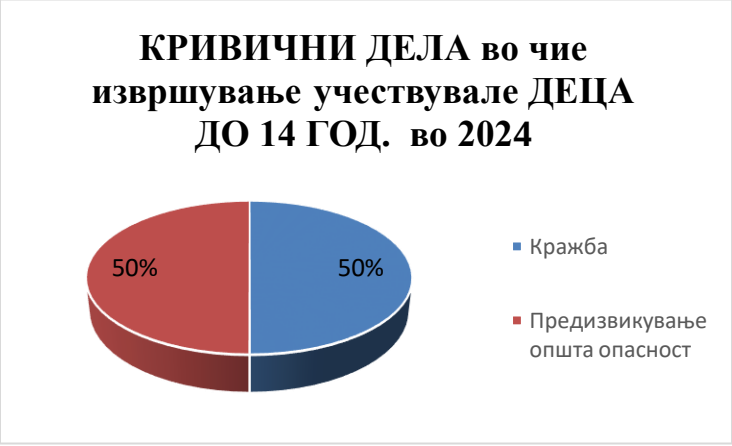
Во 2023 година, имотните дела (тешка кражба и кражба) сочинуваат **71% од сите престапи**, што е малку помал удел од 2022 (75%), но сепак доминантен. Новиот тренд е **раст на дигиталниот криминал (15%)**, кој почнува да зазема значајно место во структурата.Еколошкиот криминал (14%) повторно се јавува, како што беше случај и во 2019 година, што укажува на поширок спектар на престапи.

Општата слика за 2023 година покажува дека **имотните дела продолжуваат да доминираат**, но структурата на криминалноста станува поразновидна – со пораст на дигиталните и еколошките деликти.

КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА до 14 ГОД. во 2024 г.

		Струмица	Радовиш	Гевгелија	Валандово	СВР
		2024	2024	2024	2024	2024
Вкупно кривични дела		1		1		2
123	Убиство					
131	Тешка телесна повреда					
205	Пренесување заразна болест					
226	Пустошење на шума					
235	Кражба	1				1
236	Тешка Кражба					
237	Разбојништво					
238	Разбојничка кражба					
242	Одземање моторно возило					
288	Предизвикување општа опасност			1		1

Табела 25.: КРИВИЧНИ ДЕЛА во чие извршување учествувале ДЕЦА во 2024 година.

Овој графикон ја прикажува распределбата на **кривичните дела во кои учествувале деца до 14 год.**во 2024 година.

- **Кражба (50%)** – останува едно од најчестите дела во кои учествуваат деца, потврдувајќи ја континуираната доминација на имотната криминалност.
- **Предизвикување општа опасност (50%)** – исклучително високо присуство на дело што претставува ризик за јавната безбедност и здравје, што е редок феномен во претходните години.

Во 2024 година, структурата на криминалноста е **многу поедноставена** во однос на претходните години – присутни се само две категории. Имотните дела се задржуваат на силно ниво (50%), но за првпат се израмнуваат со дела кои предизвикуваат **широка општа опасност (50%)**, што претставува драматичен зафат во структурата.Во споредба со 2023 година, каде што имаше разновидна слика со имотни, дигитални и еколошки дела, во 2024 година се бележи **радикално стеснување на спектарот на престапи**, но со појава на сериозни ризици за јавната безбедност.

Општата слика за 2024 година покажува **баланс меѓу класичната имотна криминалност и дела што создаваат поширока опасност за општеството**, што е значаен пресврт во споредба со претходните години.

ЗАКЛУЧОК

Имотната криминалност е доминантна → најчесто 70–95% од сите дела (особено 2014–2018).

Разновидноста расте по 2019 → сексуални, насилни, еколошки, дигитални и јавнобезбедносни дела стануваат повидливи.

Сексуални престапи → најизразени во 2020 (22%) и 2021 (12%), потоа стабилизираат околу 10–13%.

Насилни дела → појава на убиство (2021) и тешки телесни повреди (2022), што ја усложнува сликата.

Дигитален криминал (злоупотреба на лични податоци) → прв пат во 2016 (2%), најсилно во 2023 (15%).

Еколошки престапи → појава во 2019 и 2023 (пустошење шума ~7–14%).

Јавнобезбедносни дела → маргинални во повеќето години, но во 2024 израмнети со имотните (50%).

- **2014–2018**: екстремна концентрација на имотни дела (до 93%).
- **2019–2020**: диверзификација со сериозни сексуални и насилни дела; 2020 е критична со 22% сексуални напади.
- **2021–2022**: повторна доминација на имотни дела, но со присуство на „тешки" категории (убиство, телесни повреди, сексуални).
- **2023**: појава на дигитални и еколошки престапи во значителни проценти, што ја менува структурата.
- **2024**: драстично поедноставување – само две категории, но со рамнотежа меѓу имотни и јавнобезбедносни дела.

Општо, низ 2014–2024 може да се види **циклус**:

- прво **силна концентрација на имотни дела (2014–2018)**,
- потоа **диверзификација со поопасни категории (2019–2022)**,
- и најпосле **поместување кон нови типови (дигитални, еколошки, јавнобезбедносни) (2023–2024)**.

Во периодот 2014–2024, детската криминалност главно е предизвикана од имотни дела, особено тешка кражба. По 2019 година структурата се проширува со сериозни сексуални, насилни, еколошки и дигитални престапи. Во 2024 година се забележува радикален пресврт – баланс меѓу имотни и јавнобезбедносни дела. Ова укажува на потреба од посеопфатни превентивни политики кои ќе одговорат на новите форми на ризик.

5.5. Разлики помеѓу кривичните дела во кои учествувале деца под 14 години и деца од 14 до 18 години (2014–2024)

Во периодот од 2014 до 2024 година во Република Северна Македонија се забележува јасна разлика меѓу структурата, мотивите и тежината на кривичните дела што ги извршуваат **децаод 14–18 години** и оние во кои учествуваат **деца под 14 години**. Овие разлики произлегуваат од нивниот психолошки, социјален и правен статус, како и од општествените промени кои влијаат врз младинското однесување.

1. **Возраст и правен статус:** Според Кривичниот законик, децата под 14 години не се кривично одговорни, додека децата (14–18 год.) се третираат со посебни санкции. Поради тоа, делата што ги извршуваат деца најчесто не влегуваат во судска статистика како кривични дела, туку како **јавнобезбедносни инциденти или прекршоци**.

2. **Видови дела кај малолетници:** Децата се вклучени во поширок спектар на дела, главно **имотни (кражби, тешки кражби, одземање возила)**, но и **насилни** (телесни повреди, разбојништва) и **сексуални престапи**, особено во периодот 2019–2023. Тие дела носат и **поголема криминална зрелост** и мотивираност, често поврзана со групно делување и материјална корист.

3. **Видови дела кај деца:**Децата (под 14 год.) најчесто се инволвирани во **помали имотни дела** (кражба на ситни предмети, уништување имот, вандализам), **насилни игри што ескалираат во инциденти**, или **соучество под влијание на постари малолетници**. Нивното однесување обично има импулсивен карактер, без целосна свест за последиците.

4. **Тежина на делата:**Децата во последната деценија сè почесто се вклучуваат во **тешки форми на имотен и насилен криминал**, вклучително и организирани групи, додека децата се ограничени на дела со **мала материјална штета или без физичка последица**.

5. **Трендови низ периодот 2014–2024:**

- **2014–2018:** И кај децата до 14 години и кај децата од 14-18 години доминираат имотни дела, но со различна тежина — децата до 14 год. прават ситни кражби, а децатаод 14-18 год. тешки кражби и одземања возила.
- **2019–2021:** Кај децата расте застапеноста на сексуални и насилни дела, додека кај децата се јавуваат групни тепачки и вандализам.
- **2022–2024:** Се појавува диверзификација — малолетници во дигитален и еколошки криминал, а деца во интернет вознемирување и нарушување на ред во училишта.

6. **Социјални фактори:** За децата до 14 години главен фактор е **недоволниот родителски надзор и влијанието на средината**, додека кај децата од 14-18 години доминираат **економските мотиви, групното влијание и социјалната маргинализација**.
7. **Психолошка димензија:** Децата од 14-18 години покажуваат **поголема свесност и намера**, што ја оправдува нивната кривична одговорност. Децата до 14 години, пак, делуваат под **емоционален или имитациски импулс**, па нивното учество бара едукативни, а не казнени мерки.

Главната разлика помеѓу децата до 14 години и децата од 14-18 години во криминалитетот не е само **во видот и тежината на делата**, туку и **во психолошката мотивација и степенот на општествена свест**. Децата се движат кон посериозни и организирани форми на престапи, додека децата остануваат во зоната на спонтани, едукативно коригибилни однесувања.

6. Улогата на образовниот систем во превенцијата на малолетничката делинквенција

Образовниот систем има клучна улога во превенцијата на малолетничката делинквенција бидејќи училиштето претставува една од основните социјални институции каде што се формираат и развиваат личноста, вредностите и социјалните вештини кај младите. Позитивните искуства во образованието можат значително да го намалат ризикот од девијантно однесување и да овозможат социјална инклузија.

6.1 Образовната средина како превентивен фактор

Во рамките на образовниот систем, учениците не само што учат факултативни знаења, туку се изложени и на модели на однесување, меѓучовечки односи, правила и норми кои се важни за нивната социјализација. Училиштата кои создаваат позитивна, поддржувачка и сигурна средина придонесуваат за намалување на стресот, насилството и конфликтите меѓу учениците. Воспитувачите и наставниците се важни фактори кои преку својот однос и пристап можат да влијаат на намалување на девијантноста.

Во Струмица, како и на национално ниво, училиштата се инволвирани во различни програми за превенција, како што се работилници за развој на емпатија, решавање конфликтни ситуации, и активности кои поттикнуваат тимска работа и инклузивност. Сите овие активности имаат за цел да ги изградат социјалните вештини на учениците и да создадат култура на почит и разбирање[43].

6.2 Раната идентификација и поддршка на ученици во ризик

Образовниот систем има обврска да ги идентификува учениците кои се изложени на ризик од малолетничка делинквенција. Ова вклучува следење на присуство,

[43] Министерство за образование и наука на РСМ (2023). Превенција на насилство во училиштата.

постигнувања, однесување и општата социјална состојба. Во училишните тимови често се вклучуваат психолози, педагози и социјални работници кои имаат задача да развијат индивидуални планови за поддршка.

Раната интервенција може да вклучува менторство, дополнителна едукација, семејно советување и вклучување во превентивни програми. Во Струмица, се забележува подобрување во овој сегмент, особено преку соработка помеѓу училиштата и Центарот за социјална работа, но се укажува на потреба од поголем капацитет на стручните служби[44].

6.3 Превентивни програми и активности

Во рамките на образовните институции во Струмица, како и во целата земја, се имплементираат различни превентивни програми со цел да се намалат факторите кои водат кон делинквентно однесување. Овие програми често ги поддржуваат меѓународни организации како УНИЦЕФ и Советот на Европа.

Пример се работилници за спречување на насилство, злоупотреба на психоактивни супстанции, поддршка на ментално здравје, како и развој на вештини за комуникација и решавање конфликти. Посебно внимание се посветува и на вклучувањето на родителите во овие активности, бидејќи семејството и училиштето мораат да делуваат во координација[45].

6.4 Предизвици и препораки

Сепак, образовниот систем во Струмица и во РСМ генерално се соочува со неколку предизвици. Недостатокот на стручни кадри, особено психолози и педагози, го намалува капацитетот за индивидуална работа. Исто така, високиот број ученици во одделенија ги ограничува можностите за детална грижа за секое дете.

[44] Центар за социјална работа – Струмица (2023). Извештај за соработка со образовни институции
[45] УНИЦЕФ – РСМ (2022). Програми за поддршка на ментално здравје кај ученици.

Покрај тоа, нема доволно развиени програми за инклузивно образование кои би им помогнале на деца со посебни потреби и оние од ризични групи. Локалните финансиски ограничувања влијаат на квалитетот и опфатот на превентивните активности.

За да се подобри оваа состојба, потребна е системска поддршка од Министерството за образование и наука, поголеми инвестиции во обука на кадарот, како и јакнење на партнерството помеѓу училиштата, родителите и локалната заедница. Примената на иновативни методи, како дигитални алатки за едукација и комуникација, може да биде дополнителен потенцијал[46].

[46] Петровска, М. (2021). „Предизвици во образовниот систем за превенција на делинквенција“, Образовни студии.

7. Улогата на локалната заедница и невладиниот сектор во справувањето со малолетничката делинквенција

Локалната заедница и невладиниот сектор претставуваат важен столб во системот за превенција и третман на малолетничката делинквенција. Тие ја надополнуваат улогата на државните институции, обезбедувајќи поддршка и алтернативни решенија кои често се фокусираат на социјалната инклузија, развојот на позитивни вештини и реинтеграцијата на младите во општеството.

7.1 Локалната заедница како ресурс за превенција

Локалната заедница е непосредното опкружување во кое живеат и растат младите. Социјалните односи, културните активности, спортските клубови, образовните институции и верските заедници создаваат мрежа од влијанија кои можат да бидат или превентивни или ризични.

Во Струмица, активното учество на локалната заедница во превентивни проекти е од особено значење, бидејќи овозможува рана идентификација на проблемите и поддршка на семејствата и децата во ризик. Многу граѓански иницијативи организираат спортски, културни и едукативни настани кои имаат за цел да го ангажираат слободното време на младите во позитивни активности.

Социјалната кохезија и чувство на припадност кон заедницата се покажуваат како значајни фактори кои ја намалуваат можноста за вклучување во делинквентно однесување[47]. Затоа, локалните власти и граѓанските организации треба да го потенцираат развојот на заеднички вредности и солидарност.

[47] Локална самоуправа Струмица (2022). Годишен извештај за превенција на делинквенција.

7.2 Невладиниот сектор – дополнителен партнер во системот

Невладините организации (НВО) имаат значајна улога во исполнувањето на специфични потреби кои не се доволно покриени од државните служби. Во Струмица, НВО се активни во полето на работата со деца и млади, особено со оние во ризик од делинквенција.

Овие организации нудат услуги како:

- психолошко советување,
- едукативни програми,
- работилници за развој на животни вештини,
- програми за спречување на злоупотреба на дроги,
- поддршка при враќање во образовниот систем,
- медијација и помирување.

Покрај директната работа со младите, НВО често вршат и едукација на родителите и заедницата за важноста на превенцијата и социјалната инклузија. Тие се и клучен фактор во застапување за правата на децата и младите, влијаејќи на локалните и националните политики[48].

7.3 Примери на успешни практики во Струмица

Еден од успешните примери во Струмица е проектот „Младите заедно“, кој го реализира локална НВО во партнерство со општината и Центарот за социјална работа. Овој проект опфаќа едукативни и спортски активности, работилници за градење

[48] НВО Центар „Патоказ“ (2023). Извештај за активности и резултати.

самодоверба и превенција на насилство. Резултатите покажуваат намалување на инцидентите со делинквентно однесување меѓу вклучените учесници[49].

Друг пример е програмата за менторство и алтернативно решение на конфликти која ја спроведува невладина организација „Патоказ“. Таа нуди индивидуална поддршка на млади кои имаат проблеми со законот и ги подготвува за повторна успешна интеграција во заедницата.

7.4 Предизвици и можности за унапредување

И покрај постојаната активност, НВО и локалната заедница во Струмица се соочуваат со неколку предизвици. Недоволниот финансиски капацитет, ограничените човечки ресурси и недостатокот на стабилна поддршка од институциите влијаат врз опфатот и квалитетот на услугите.

Покрај тоа, неопходна е подобра координација и партнерство со јавните институции за да се овозможи континуирана и сеопфатна поддршка на децата. Креирањето на заеднички планови, размена на информации и континуирана едукација се клучни за успехот.

Во иднина, локалната заедница и НВО можат да ја зголемат својата улога преку вклучување во развојот на политики, организирање на јавни кампањи и зголемување на јавната свест за проблемите на малолетничката делинквенција. Поттикнувањето на волонтерството и користење на дигитални алатки би можеле да ги подобрат ефектите од превентивните активности[50].

[49] Проект „Младите заедно“ (2023). Евалуација и анализи.
[50] Колевска, И. (2021). „Улога на НВО во превенција на младинска делинквенција“, Социјални истражувања.

8. Анализа на правната рамка и ефективноста на казнените мерки за малолетници во Република Северна Македонија

Правниот систем во РСМ предвидува специјални мерки и процедури за децата кои сториле кривични дела, со цел да се балансира потребата од правична правда и заштита на правата и интересите на детето, но и да се овозможи ресоцијализација и интеграција во општеството. Во ова поглавје ќе се разгледаат основните законски акти, применетите казнени мерки, како и нивната ефективност врз намалување на малолетничката делинквенција.

Основниот правен акт кој ја регулира областа на малолетничката делинквенција во Република Северна Македонија е **Законот за правда за децата („Сл. весник на РСМ“, бр. 66/2024)**, кој претставува современа правна рамка усогласена со европските стандарди и Конвенцијата за правата на детето. Со овој закон се уредуваат **постапките спрема деца сторители на кривични дела, деца во ризик и деца жртви**, како и **видовите на мерки и санкции** што можат да им се изречат, насочени кон нивна **ресоцијализација, рехабилитација и интеграција во општеството**.[51].

Законот ја дефинира **кривичната одговорност од наполнети 14 години**, при што за деца под оваа возраст не се спроведува кривична постапка, туку се преземаат **мерки на помош и заштита** преку центрите за социјална работа. Постапките за деца во судир со законот се спроведуваат пред **посебни совети за деца во рамките на основните судови**, со задолжително учество на **стручни лица** (психолог, педагог, социјален работник), а целта на постапката е **воспитно дејствување, а не казнување**.

Во последните години се забележува тенденција кон поголема хуманизација на постапките и воведување на **неформални облици на постапување**, каде што клучна улога има јавниот обвинител со проширени овластувања во примената на начелото на целесообразност[52]. Овој пристап овозможува избегнување на класичната репресивна

[51]Закон за правда за децата -„Сл. весник на РСМ“, бр. 66 од 20.03.2024
[52]Лажетиќ-Бужаровска, Н., Нанев, Л., & Кошевалиска, О. (2015). *Кривично постапување спрема деца во ризик и во судир со законот*. Скопје: Академик.

логика и насочување на вниманието кон рехабилитација и ресоцијализација на детето, наместо кон казнување.

8.1 Казнени мерки и нивна примена

Во пракса, најчесто применетите мерки се воспитни и алтернативни, како и опомени и надзор од страна на социјалните служби. Во Струмица, како и во цела РСМ, се забележува тренд на зголемена примена на алтернативни мерки како начин за намалување на бројот на малолетници во затворски установи. Ова е во согласност со меѓународните стандарди и препораките на Европскиот комитет за превенција на тортура[53].

Сепак, постојат предизвици во ефективната примена на овие мерки, меѓу кои се истакнуваат: недостаток на специјализиран кадар, ограничена инфраструктура за спроведување на воспитни мерки, како и недоволна меѓусекторска соработка помеѓу судовите, социјалните служби и полицијата[54].

8.2 Ефективноста на казнените мерки врз ресоцијализацијата и превенцијата

Ефективноста на казнените мерки може да се мери преку намалување на рецидивизмот, успешна ресоцијализација и интеграција на децата во општеството. Според податоците од Центарот за социјална работа и локалните судски органи во Струмица, воспитните мерки имаат поголем успех во постигнување на овие цели отколку затворските казни, особено кога се комбинирани со психолошка поддршка и образовна интеграција[55].

Исто така, позитивен ефект имаат програми кои вклучуваат родителско советување и партнерство со локалната заедница. Сепак, се укажува на потреба од подобра евалуација и следење на примената на казнените мерки со цел да се обезбеди нивна усогласеност со потребите на децата и заедницата.

[53] Комитет за превенција на тортура при Советот на Европа (CPT) (2021). Извештај за РСМ.
[54] Јаневска, М. (2020). „Предизвици во системот за малолетничка правда во РСМ“, Правни студии.
[55] Центар за социјална работа – Струмица (2023). Годишен извештај за малолетничка правда.

8.3 Препораки за унапредување на правната рамка и практиката

За подобрување на ефикасноста на системот за малолетничка правда во РСМ, се предлагаат неколку клучни мерки:

- Зголемување на капацитетот и специјализацијата на кадарот во судовите, социјалните служби и полицијата.
- Подобрување на инфраструктурата за спроведување на воспитни мерки и алтернативни санкции.
- Јакнење на меѓусекторската соработка преку воспоставување јасни протоколи и размена на информации.
- Воведување и систематска примена на евалуациони механизми за следење на исходите од применетите мерки.
- Поттикнување на вклученоста на семејството и локалната заедница како активни партнери во ресоцијализацијата.
- Усвојување нови модели кои се фокусираат на превентивни и ресторативни практики во духот на меѓународните стандарди[56].

[56] УНИЦЕФ – РСМ (2022). Препораки за подобрување на малолетничката правда.

9. Препораки за справување со малолетничката делинквенција во Струмица и Република Северна Македонија

Малолетничката делинквенција претставува комплексен социјален феномен кој бара интегриран и мултисекторски пристап за ефективно справување. Анализата на состојбите во Струмица и во Република Северна Македонија укажува на бројни предизвици, но и на можности за унапредување на превенцијата, третманот и ресоцијализацијата на децата кои се вмешани во криминални активности.

1. **Јакнење на превентивните програми** – Подобрување и проширување на програмите за рана идентификација на ризикот, со посебен фокус на работа во заедницата и семејствата.
2. **Инвестиции во образовниот систем** – Зголемување на капацитетите за работа со ученици во ризик преку ангажирање на повеќе психолози, педагози и социјални работници во училиштата.
3. **Зголемување на меѓусекторската соработка** – Формализирање на партнерствата меѓу полицијата, судовите, социјалните служби, образовните институции и НВО за споделување информации и координација на интервенции.
4. **Развој на ресторативни програми** – Воведување на алтернативни модели за решавање на конфликти и ресторативна правда која ги вклучува сторителите, жртвите и заедницата.
5. **Поддршка и едукација на семејствата** – Организирање на програми за родителска едукација и поддршка, со цел зајакнување на семејните капацитети за воспитување.
6. **Зголемување на финансиските и човечките ресурси** – Обезбедување стабилно финансирање и обука за сите актери вклучени во системот за превенција и третман.

7. **Континуирано следење и евалуација** – Воведување на системи за мониторинг и анализа на ефектите од превентивните и казнените мерки со цел нивно унапредување.

Справувањето со малолетничката делинквенција е задача која бара долгорочна посветеност и синергија меѓу сите општествени чинители. Само преку комплексен, координиран и хуман пристап може да се создадат услови за здрав развој на младите, заштита на нивните права и успешна интеграција во општеството, со што се унапредува и безбедноста на целата заедница.

10. Заклучок

Малолетничката делинквенција претставува сложен и динамичен општествен феномен кој бара мултидисциплинарен пристап во неговото проучување и справување. Истражувањето покажа дека причините за делинквентното однесување се повеќеслојни и вклучуваат семејни, социјални, економски и образовни фактори. Во најголем дел, делинквентните постапки се резултат на нефункционални семејни односи, недостаток на контрола и недоволна емоционална поддршка од родителите. Социјалната средина, сиромаштијата, невработеноста и влијанието на врсниците дополнително ја поттикнуваат склоноста кон девијантно однесување.

На територија на Струмица се забележува дека најчесто извршувани кривични дела од страна на малолетници се имотните деликти, особено кражбите и тешките кражби. Овој тренд кореспондира со националните статистички податоци, што укажува на пошироки структурни општествени проблеми. Анализата на примената на казнените санкции покажа дека судската практика во државата сè повеќе се насочува кон воспитни мерки, наместо кон казнени, со цел ресоцијализација и превенција. Ова претставува позитивен пристап кој ја нагласува потребата за хуманизирање на казнената политика кон децата.

Сепак, и покрај законските решенија и воспоставената институционална мрежа, се појавуваат слабости во координацијата меѓу центрите за социјална работа, судовите и воспитно-поправните установи. Недостатокот на стручни кадри и ресурси го отежнува ефективниот третман на децата сторители. Потребно е зајакнување на превентивните програми во училиштата и локалните заедници, како и развивање на специјализирани служби за рана интервенција.

Законот за правда за децата претставува солидна основа, но неговата имплементација мора да биде поткрепена со континуирана едукација на сите професионалци кои работат со деца. Дополнително, неопходно е да се развиваат програми за вклучување на семејството во процесот на рехабилитација. Соработката меѓу институциите, граѓанските организации и локалната самоуправа треба да биде системски уредена за да се создаде стабилен механизам на поддршка.

Малолетничката делинквенција не е само правен, туку и длабоко општествен и воспитен проблем. Само преку интегриран пристап, со превентивна, образовна и социјална насоченост, може да се намали бројот на малолетни сторители и да се создадат услови за нивна целосна ресоцијализација. Истовремено, потребно е општеството да инвестира во младите како во најважен ресурс за иднината, со што ќе се овозможи создавање на здрава и одговорна генерација граѓани.

11. Користена литература

1. Бошковски, Дејан. 2017. *Насилството меѓу младите: Психолошки и социјални аспекти*. Скопје: Институт за социјални работи.
2. Ѓорѓиев, Сашо. 2020. „Влијание на врсничките групи на малолетничка делинквенција.“
3. Ѓорѓиевски, Благојче. 2019. *Култура на насилство кај младите*. Скопје: Институт за социјални истражувања.
4. Ѓорѓевиќ, Марјан. 2020. *Психолошки фактори на криминално поведение кај младите*. Скопје: Институт за социјална работа.
5. Државен завод за статистика. 2023. *Малолетничка делинквенција – годишен извештај*. Скопје.
6. Закон за правда за децата -„Сл. весник на РСМ“, бр. 66 од 20.03.2024
7. Институт за криминолошка и социолошка истраживања. 2021. *Малолетничка делинквенција – анализа праксе*. Белград.
8. Јаневска, Марија. 2020. „Предизвици во системот за малолетничка правда во РСМ.“ *Правни студии*.
9. Колевска, Ивана. 2021. „Улога на НВО во превенција на младинска делинквенција.“ *Социјални истражувања*.
10. Комитет за превенција на тортура при Советот на Европа (CPT). 2021. *Извештај за РСМ*.
11. Конвенција за правата на детето. ООН.
12. Коцевски, Ѓорѓи. 2018. *Социологија на девијантноста*. Скопје: Филозофски факултет.
13. Колевска, Ивана. 2021. „Улога на НВО во превенција на младинска делинквенција.“ *Социјални истражувања*.
14. Кривичен законик на РСМ. 1996. „Службен весник на РМ“, бр. 37/96 и измени.
15. Кривичен законик на РСМ. 2019. „Службен весник на РСМ“.
16. Лазаревска, Ивана. 2015. *Малолетничка делинквенција и општествените промени*. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“.
17. Лажетиќ-Бужаровска, Н., Нанев, Л., & Кошевалиска, О. (2015). *Кривично постапување спрема деца во ризик и во судир со законот*. Скопје: Академик.

18. Локална самоуправа Струмица. 2022. *Годишен извештај за превенција на делинквенција*.
19. Локална самоуправа Струмица. 2022. *Стратегија за превенција на девијантно однесување кај младите*.
20. Марковиќ, Лидија. 2020. „Образовна запоставеност и девијантно однесување.“ *Педагошки билтен* 12.
21. Марковска, Даниела. 2019. *Семејни фактори и девијантно однесување*. Скопје: Универзитет.
22. Merton, Robert K. 1938. “Social Structure and Anomie.” *American Sociological Review.*
23. Министерство за образование и наука на РСМ. 2023. *Превенција на насилство во училиштата*.
24. Министерство за правда на РСМ. 2019. *Национален план за правда за деца 2019–2021*.
25. Министерство за труд и социјална политика. 2022. *Анализа на семејната состојба на малолетни сторители*.
26. Министерство за внатрешни работи. 2022. *Извештај за безбедносната состојба*.
27. Министерство за внатрешни работи. 2023. *Годишен извештај за криминалитет во Југоисточен регион*.
28. Министерство за внатрешни работи. 2023. *Годишен извештај за малолетничка делинквенција*.
29. Мицковиќ, Горан. 2018. *Криминологија*. Скопје: Факултет за безбедност – Скопје.
30. Николовска, Емилија. 2021. „Психолошка поддршка на малолетници.“
31. Николовска, Емилија. 2021. „Психолошка проценка и третман на делинквентни малолетници.“ *Трудови од симпозиум за ментално здравје*.
32. НВО Центар „Патоказ“. 2023. *Извештај за активности и резултати*.
33. ОКРА - Отсек за Статистичко Истражување и Документирање при СВР Струмица, БЈБ на МВР
34. Петровска, Марина. 2021. „Предизвици во образовниот систем за превенција на делинквенција.“ *Образовни студии*.
35. Проект за социјална инклузија – Струмица. 2022. *Евалуација на превентивни програми*.

36. Проект „Младите заедно“. 2023. *Евалуација и анализи*.
37. Савевски, Љупчо. 2022. *Интернет и криминал: Современи предизвици*. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“.
38. Стефановска, Весна. 2020. „Употреба на дроги кај адолесценти во Македонија.“ *Зборник на трудови – УКИМ.*
39. Стојанов, Васил. 2015. *Социјална патологија*. Скопје: Филозофски факултет.
40. Swedish National Council for Crime Prevention (Brå). 2022. *Juvenile Recidivism Rates and Social Intervention*.
41. УНИЦЕФ. 2021. *Ризици и заштита на децата во РСМ*.
42. УНИЦЕФ. 2022. *Извештај за благосостојба на децата во РСМ*.
43. УНИЦЕФ – Северна Македонија. 2019. *Оценка на системот за правда за децата*.
44. УНИЦЕФ – Северна Македонија. 2022. *Годишен извештај за имплементација на програмите за правда за деца*.
45. УНИЦЕФ – РСМ. 2022. *Препораки за подобрување на малолетничката правда*.
46. УНИЦЕФ – РСМ. 2022. *Програми за поддршка на ментално здравје кај ученици*.
47. WODC. 2020. *Juvenile Justice in the Netherlands: Evaluation of Outcomes*. Den Haag.
48. Центар за социјална работа – Струмица. 2023. *Годишен извештај за работа со малолетни сторители*.
49. Центар за социјална работа – Струмица. 2023. *Извештај за малолетничка делинквенција*.